

PÁPAI KOLLÉGIUMI LAPOK

A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADÉMIA DIÁKÚJSÁGA

FŐSZERKESZTŐ: Sárközi Gergely Antal, PRTA
Szerkesztőség elérhetősége: pklajsag@gmail.com

TÁRSSZERKESZTŐ: *jelenleg betöltetlen*
A lapot érintő minden közlemény hozzájuk küldendő.

IX. ÉVFOLYAM 7-12. SZÁM (JÚLIUS-DECEMBER). KARÁCSONY

AZ ÉLŐ IGE ÉVE

2024

ISTEN SZERETET

– ADVENTI IGEHIRDETÉS –

Írta: Teiszler Ádám

Lectio: 1Jn 4,1-12.

Textus: Jn 3,16. *„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”*

Prédikáció:

Kedves Testvéreim!

Isten egy szerető Mennyei Atya, aki mindig is szerette gyermekeit. Ő teremtett mindannyiunkat, és mindegyikünk különleges a számára. Az életünk nem véletlen, hiszen Isten egyedi és megismételhetetlen alkotásai vagyunk. Már a fogantatásunk pillanatától kezdve figyelemmel kíséri és oltalmazza az életünket. A Biblia, különösen a Zsoltárok könyve, arról tanít minket, hogy Istennek minden utunk fontos, minden lépésünket számon tartja. Járásunkat, pihenésünket, örömeinket és nehézségeinket egyaránt szemmel tartja, mert végtelenül szeret minket.

Ez a feltétel nélküli szeretet számunkra, emberek számára, sokszor nehezen érthető. Talán ahhoz hasonlíthatjuk, mint ahogy egy szülő szereti gyermekét. Egy jó szülő mindig a legjobbat akarja a gyermekének, és ugyanígy Isten is mindig a javunkat akarja. Gyermekeként talán nem értjük, miért vannak szabályok, miért tiltanak meg nekünk dolgokat a szüleink. Csak a korlátokat érezzük, és néha igazságtalannak tűnhetnek számunkra. Amikor engedetlenek vagyunk, akkor megfeddést, büntetést kaphatunk. A szülők válasza ilyenkor gyakran az: „Azért teszem, mert szeretlek.” Amikor felnövünk, rájövünk, hogy ezek a szabályok, feddések mind azért voltak, hogy megóvjanak minket a bajtól. Isten is pontosan így tesz velünk. Azért ad útmutatásokat és néha figyelmeztetéseket, mert szeret minket, és meg akar óvni a veszélyektől. Ő sokkal jobban ismer minket, mint mi magunkat, és pontosan tudja, mi az, ami a javunkat szolgálja.

Mégis előfordulhat, hogy az életünk során nehéz időszakokkal találkozunk. Vannak terhek, problémák, gyász, betegség vagy más megpróbáltatások, amelyek súlya alatt úgy érezhetjük, hogy Isten talán nem is szeret minket. Gyakran tesszük fel a kérdést: „Miért történik ez velem?”, vagy „Miért hagyta Isten, hogy ez megtörténjen?”. Ezek az érzések természetesek, mert emberként a fájdalmaink elhomályosíthatják azt a hitünket, hogy Isten valóban velünk van.

De a nehézségek nem azt jelentik, hogy Isten kevésbé szeretne minket. Inkább arról van szó, hogy ezek a viharok a hitünk próbái. Ezeken keresztül tanulhatunk és épülhetünk, és megtapasztalhatjuk, hogy Isten hűséges, és velünk van minden helyzetben.

Fontos megértenünk, hogy Isten szeretete nem függ a körülményeinktől vagy a tetteinktől. A Biblia számos története ezt tanítja nekünk. Gondoljunk csak Izrael népére, akiket Isten választott magának. Bár sokszor elfordultak tőle, és tévutakon jártak, Isten soha nem hagyta el őket. Ő szerette őket akkor is, amikor kihozta őket Egyiptomból, és velük volt a pusztai vándorlásuk során. Nem mondott le róluk, ahogy rólunk sem mond le soha. Isten minden korban kereste a módját, hogy helyreállítsa a kapcsolatot az ember és önmaga között. Tudta, hogy a bűneink miatt kialakult szakadékot csak Ő képes áthidalni. Éppen ezért már az Ószövetségben elkészítette a szabadulás útját, amit a próféták megjövendöltek.

Isten szeretetének legnagyobb bizonyítéka Jézus Krisztus eljövetele volt. Ez a szeretet teljesen és végérvényesen nyilvánult meg a karácsony csodájában. Jézus születése azt üzeni nekünk, hogy Isten nem hagyott minket magunkra, és még a legnehezebb időkben is van reményünk.

Isten úgy szerette a világot, hogy az egyszülött Fiát adta érte. Ez az egyszerű, de hihetetlenül mély kijelentés mutatja meg Isten szeretetének nagyságát és erejét. Isten mindig is azt akarta, hogy megismerjük Őt, és Jézus Krisztus születésével ez a vágy valóra vált. Karácsony éjjelén a láthatatlan Isten láthatóvá lett. Jézus, a Fiú, otthagyta mennyei dicsőségét és gazdagságát, hogy közel jöjjön hozzánk, emberekhez. Ő, aki mindenható és szent, úgy döntött, hogy belép a mi világunkba, megosztja velünk az életét, és közelről mutatja meg, hogy milyen az Ő szeretete. Számunkra Isten többé már nem a Nagy Ismeretlen, akit csak távolról, sejtések alapján képzelhetünk el. Jézus Krisztus által megismerhetjük, milyen az Ő szíve, milyen a szeretete, és mit jelent az, hogy Ő gondoskodik rólunk.

Isten a mindenhatóságával számtalan más megoldást választhatott volna a világ megváltására. Dönthetett volna úgy is, hogy magunkra hagy minket bűneink terhével, mégis a legdrágább ajándékot adta értünk: az Ő egyszülött Fiát. Ez az ajándék a szeretet legnagyobb bizonyítéka. Jézus születése megmutatta, hogy Isten számára mi vagyunk a legfontosabbak. Az Ő döntése és áldozata arról szól, hogy soha nem mond le rólunk, és mindent megtesz azért, hogy helyreállítsa a kapcsolatot közte és közöttünk.

Az ünnepek közeledtével az interneten, a televízióban és mindenhol reklámok hirdetik, hogy karácsony a szeretet ünnepe. Ez igaz is, de sajnos sokszor elfeledkezünk arról, hogy mi a szeretet forrása. A reklámok gyakran a külsőségeket és az ajándékokat helyezik előtérbe, de a legfontosabbat nem hangsúlyozzák: azt, hogy Isten szeretete tette lehetővé, hogy mi is szeressünk. A Szentírás tanítja, hogy **„mi azért szeretünk, mert Ő előbb szeretett minket”**. Így karácsony nem csupán a szeretet ünnepe, hanem az Isten szeretetének ünnepe. Ez az a szeretet, amely az első karácsony éjjelén testet öltött, és mindannyiunk számára elérhetővé vált.

Természetes, hogy az életünkben lehetnek olyan időszakok, amikor Isten szeretetét nehezebb megérezni. Gyász, betegség, veszteségek vagy nehézségek közepette előfordulhat, hogy úgy érezzük, egyedül vagyunk, és felmerülhet bennünk a kérdés: „Miért történik ez velem? Vajon Isten még mindig szeret engem?” Ezek a kérdések azonban nem változtatnak azon a tényen, hogy Isten szeretete állandó. Karácsony csodája éppen ezt bizonyítja. Jézus Krisztus születése azt üzeni, hogy soha nem vagyunk egyedül, mert „Immánuel” – azaz „Velünk az Isten” – mindig velünk van. Életünk legnehezebb pillanataiban is ott van mellettünk, és az Ő jelenléte reménységet adhat.

Ady Endre az *Úr érkezése* című versében csodálatosan kifejezi ezt az isteni közelséget:

*Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.*

Ez a szeretet csendes és gyöngéd, nem harsog, nem kényszerít, hanem szelíden ölel át bennünket, különösen akkor, amikor leginkább szükségünk van rá.

Advent időszaka arra hív minket, hogy megálljunk egy pillanatra, és emlékezzünk arra, miért is ünnepeljük a karácsonyt. Ez az időszak nem csupán a várakozásról szól, hanem arról is, hogy visszatekintsünk Megváltónk eljövételére, és felismerjük Isten szeretetének mélységét. Jézus Krisztus születése a szeretet titkát tárta fel előttünk, amely azóta is elérhető mindenki számára. Ez a szeretet nem múlandó, hanem örökké tart.

A karácsonyi csoda azonban nem ér véget Jézus születésével. Közben szívünket reménységgel tölti el az a bizonyosság, hogy egyszer Ő ismét el fog jönni, és a tőle jövő áldások, a mérhetetlen szeretete nem csak földi életünk során lehet a mi részünk.

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

Isten ebben az egyetlen mondatban mutatja meg a szeretetének mélységét és a megváltás csodáját. Nem akármilyen ajándékot kaptunk tőle: Jézus Krisztus által felkínálta számunkra az örök élet lehetőségét. Ez az élet nem múlandó, nem köti a földi világ korlátai, hanem egy olyan örökkévaló kapcsolatot biztosít, amely elválaszthatatlanul összeköt minket Istennel. **Ez az ajándék azonban nem automatikusan a miénk – el kell fogadnunk.** Hinnünk kell abban, aki elküldte az Ő Fiát a világba, és hinnünk kell abban, hogy Jézus Krisztus valóban a mi Megváltónk. Az Istenben való hit azt jelenti, hogy felismerjük: Ő végtelenül szeret minket, és nemcsak a földi életünkben akar boldoggá tenni, hanem az örökkévalóságban is.

A Szentírás azt tanítja, hogy aki meghallja Jézus Krisztus szavát, és hisz abban, aki Őt elküldte, annak már most örök élete van. Ez nemcsak a jövő ígérete, hanem egy jelenlegi valóság, egy olyan

áldás, amelyet mindennap megélhetünk. Az örök élet ajándéka nem csupán a halál utáni boldogságról szól, hanem arról is, hogy már itt, a földi életünk során is tapasztalhatjuk Isten jelenlétét, szeretetét és gondoskodását.

Ha hiszünk Istenben, akkor azt is elfogadjuk, hogy Ő nemcsak minket szeret, hanem az egész világot a szívében hordozza. Az Istenben való hit nemcsak személyes dolog, hanem felelősséggel is jár. Ha valóban hiszünk, akkor készek vagyunk szeretni mindazokat, akiket Ő szeret – még akkor is, ha ez sokszor kihívást jelent számunkra.

Jézus Krisztus világosan tanította: „Ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást!” (János 13,34) Ez a parancs egyszerűnek tűnik, mégis nehéz tökéletesen betartani. Sajnos előfordulhat, hogy az egyik pillanatban még azt mondjuk, hogy szeretjük a felebarátainkat, a következőben pedig meggondolatlan szavakkal bántjuk őket. Ez nem a krisztusi szeretet. Pál apostol az első korinthusi levélben pontosan leírja, milyen is az igazi szeretet: *„A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, nem irigykedik, nem kérkedik, nem fuvalkodik fel. Nem viselkedik bántóan, nem keresi a maga hasznát, nem gerjed haragra, nem rója fel a rosszat.”* (1Kor 13,4-5) Ez az a szeretet, amelyet Jézus Krisztus felénk mutatott, és amelyet nekünk is gyakorolnunk kell egymás iránt. Aki a másikat igazán szereti, az betölti a törvényt, és az ő szeretete valóban Isten szeretetének visszfénye.

Szeretett Testvéreim!

Ég az első gyertya az adventi koszorún, és hamarosan itt a karácsony. Közeledünk annak a napnak az emléknepjéhez, amikor Szenteste a világ megismerte Isten legnagyobb ajándékát: **azt, hogy Isten maga a szeretet.** Ez a szeretet mindenki számára elérhető, és soha nem fogy el. Nem kell hozzá különleges körülmény vagy különleges pillanat – Isten szeretetéből bármikor részesülhetünk. Ez a szeretet nemcsak minket tölt el reménységgel és örömmel, hanem arra is hív, hogy osszuk meg másokkal. Emlékezzünk arra, hogy Isten szeretete azért jelent meg Jézus Krisztusban, hogy mi is továbbadhassuk azt embertársainknak.

Advent időszakában fordítsuk figyelmünket a Megváltó érkezésére, és kérjük Istent, hogy töltsön el minket az Ő szeretetével. Ez adjon erőt, reménységet, és segítsen minket abban, hogy méltó módon várjuk Jézus Krisztus érkezését. Karácsony szent csodája legyen számunkra az örök szeretet ünnepe, amely nem múlik el soha.

Ámen!

A Szerző hatodéves gyakornok a Csákberényi Református Egyházközségben.

SZABÓ LAJOS

1931-2024

„Az Úr hűségét magasztalom, az Úr dicső tetteit: mindazt, amit értünk tett az Úr, jótéteményeinek sorát [...], mert irgalmasan bánt velünk, nagyon hűségesen.” (Ézsaiás 63,7.)

Szabó Lajos ny. református esperes-lelkipásztor 1931. június 8-án született Makádon, a Dunamelléki Református Egyházkerületben. Elemi iskolai tanulmányait Makádon végezte (1937-1942), a középiskolát Ráckevén és Kiskunhalason (1942-1950). Teológiai tanulmányait a Pápai Református Teológiai Akadémián kezdte 1951 februárjában. Amikor felvették Pápára, ő onnantól fogva tudatosan dunántúlinak vallotta magát, így mikor 1951 őszétől, a pápai teológia bezárása miatt Budapesten folytatta tanulmányait, folyamatosan Dunántúlra járt legációba, s Dunántúlon szeretett volna lelkipásztorként is szolgálni. Teológiai tanulmányait 1955-ben fejezte be, az első lelkészképesítő vizsgát 1955-ben, a másodikat 1956-ban tette le.

Lelkészszentelésére 1969-ben került sor Balatonfüreden. 1955-1962 között a Fonyódi Református Fiókegyházközségben végzett szolgálatot, majd rövid ideig a Becsvölgye-Kustánszegi Református Társegyházközség megválasztott lelkipásztoraként szolgált 42 hónapon keresztül. Ottani szolgálata hirtelen ért véget, mikor dr. Bakos Lajos püspök 1966. június 1-jével kinevezte az újonnan szervezett Balaton-Déli Református Missziói Egyházközség lelkipásztorává. Ugyanezen év október 8-án megházasodott, feleségül vette Ittész Virágot, a gyülekezetek kántorát. Isten házasságukat hét gyermekkel és 28 unokával áldotta meg. Gyermekük közül négyen lelkipásztori szolgálatot végeznek.

Miközben hűségesen helytállt hatalmas munkaterületén, 1992-ben a Somogyi Református Egyházmegye esperesévé is megválasztották, mely hivatalt nyugdíjazásáig, 1996-ig töltötte be. Nyugdíjasként további öt évig besegített addigi gyülekezeti körzetének szolgálataiba, közben helyettes lelkészként gondozta a marcali gyülekezetet, majd 2002-2003-ban a látrányi és felsőmocsoládi körzet helyettes lelkipásztora volt.

Szabó Lajos nagytiszteletű úr hűséggel szolgálta Isten ügyét egész életében. Az ÚR pedig hosszú élettel ajándékozta meg őt, miközben gyönyörködhetett szabadtérben (Zsolt 91,16).

Szabó Lajos nyugalmazott esperes-lelkipásztor 2024. szeptember 7-én, 93 esztendőskorában tért meg Teremtőjéhez. Temetése szeptember 28-án volt Balatonlellén. *„Az igaznak az emlékezete áldott.” (Péld 10,7)*

Sárközi Gergely Antal

SZALAI SÁNDOR

1922-2024

Szalai Sándor nagytiszteletű úr 1922. február 8-án született Adásztevelen. Szülei Szalai Dániel földműves és Gondol Zsuzsanna voltak. Középiskolai tanulmányait 1933-1941 között a Pápai Református Kollégium Gimnáziumában, teológiai tanulmányait 1941-1945 között Pápán végezte. Az I. és II. lelkészképesítőt Pápán tette le. Segédlelkészként, illetve helyettes lelkészként szolgált Zalaegerszegen, Balatonfőkajáron, Sáregresen, illetve Sopronban. Ezt követően Budapest központtal küldmissziói segédlelkészként szolgált 1948-1949-ben. Még pápai diákként, az akkori ifjak között népszerű levelezés útján ismerkedett meg, s éveken át heti rendszerességgel kapcsolatot tartott finnországi levelezőtársával, az evangélikus vallású, karéliei pedagóguscsaládból származó

Auvinen Rauha Irene-nel, akivel 10 év ismeretség után 1948-ban sor került az első személyes találkozásukra, melyet követően úgy döntöttek, közösen folytatják életüket. Menyasszonya a következő esztendőben, 1949-ben Magyarországra költözött, majd házasságkötésükre ugyanazon év május 12-én került sor. Először Hajdúszoboszlón éltek, ahol Szalai Sándor a hajdúszoboszlói misszionárius iskola vezetőjeként dolgozott. Mikor azonban a kommunista rendszernek köszönhetően az iskolát megszüntették, Pálfára kerültek.

Szalai Sándor 1950-1967 között Pálfán szolgált, itt született meg három gyermeke. Időközben, hogy a növekvő család számára megfelelő körülményeket biztosíthasson, a Pálfai Termelő Szövetkezetben vállalt munkát.

Felesége, negyedik gyermekük megszületését követően gyermekágyi komplikációk következtében 1966. április 19-én elhunyt. Szalai Sándor elveszítette feleségét és negyedik gyermekét is. Felesége rokonai biztatására 1967-ben – hivatalos engedéllyel – Finnországba költözött, ahol a rokonság igyekezett az özvegy lekipásztor és gyermekei segítségére lenni. Szalai nagytiszteletű úr azonban nem találta helyét a finn evangélikus egyházban, így két évvel később egy új úti cél, München következett, ahol a helyi magyar protestáns egyház lekipásztoraként szolgált hosszú éveken keresztül második feleségével, a teológiát végzett Helli Rantalával. Müncheneri szolgálatát 1984-ben, nyugdíjazását követően fejezte be, majd feleségével együtt visszatértek Finnországba, Porvo városába. Nyugdíjas éveit 11 unoka, 14 dédunoka és 3 ükunoka körülölelő szeretete aranyozta be.

Szalai Sándor nagytiszteletű úr 2024. november 7-én, 102 esztendősen tért meg Teremtő Urához.

Az ÚR hosszú élettel ajándékozta meg őt (Zsolt 91,16). Előttünk van Heidelbergi Káténk vigasztalása: „Akár élek, akár halok, nem az önmagamé, hanem az én hűséges Uramnak és Megváltómnak, Jézus Krisztusnak a tulajdona vagyok...” (HK 1.kf.)

Sárközi Gergely Antal

TÉMÁNK: AZ ÉLŐ IGE ÉVE

* * *

IGE ÉS TEOLÓGIA, IGETEOLÓGIA

Írta: Dr. Petró László

1. Bevezetés. Az élő Ige éve nemcsak egyházunk fokozott figyelmét szeretné Isten szavára irányítani, hanem lehetőséget biztosít arra, hogy a Kijelentéshez fűződő viszonyunkat átgondoljuk, definiáljuk, pontosítsuk és ha szükséges, akkor újraértelmezzük. Az Ige ily módú középpontba kerülése egyébként is a református hit sajátossága, hiszen a klasszikus református dogmatikák szinte mindegyike az Ige lényegi meghatározását alapkérdésnek tekinti. A II. Helvét hitvallás így vall az Igéhez fűződő viszonyunkról: „*Ebben a Szentírásban Krisztus egyetemes egyháza a legteljesebb mértékben kifejtve találja mindazt, ami egyrészt üdvözítő hitre, másrészt ami az Istennek tetsző élet helyes alakítására vonatkozik.*”¹ A hitvallás ezzel meg is rajzolta azt a viszonyrendszert, amellyel egy felelős dogmatikának az Isten Igéjéhez kell viszonyulnia. Az Ige ugyanis egyfelől az ember üdvösségére, másfelől pedig a földi lét Istennek való engedelmisségben való megélésre vonatkozik.

2. Az Ige, mint az üdvösségre vezető út. A református igetanok általánosságban az igei hármas alakjának *barthi* tanítására alapozva jelentik ki, hogy mindhárom alakban (hirdetett, írott, kijelentett) Isten ugyanazon szava bontakozik ki számunkra.² Ez az értelmezés is jelzi, hogy az ember és az Isten közötti távolság viszonylagos, amelynek egyetlen kritériuma az Ige hozzánk való közeledése. Ilyenformán az Isten Igéjével való élés vagy nem élés már önmagában is üdvösségre vagy kárhozatra mutat. Ezért a református igetan mindig kegyelmi kérdés. Isten kegyelme, hogy kijelenti Önmagát és ez a Kijelentés az ember számára is hozzáférhető, befogadható. Az Ige tehát annyira üdvösségre vezető út, amennyire az ember rábízta magát. Amennyire engedi, hogy lüktetést adjon napjainak, amennyire vigasztalássá válik és amennyire az élet különböző területein való döntések is ezen isteni kijelentésen alapulnak.

A II. Helvét hitvallás igeértelmezése arra mutat, hogy amikor az Igét az üdvösség szempontjából értjük, akkor elsősorban Isten emberért való tetteire tekintünk. Ebben a vonatkozásban az Ige egy olyan történés, amelyet Isten tesz velünk. Ő a kezdeményező, Ő a mozgató, aki ezt a történetet véghez viszi az emberben. *Barth* szerint az Igének éppen ebben a

¹ A Magyarországi Református Egyház hitvallási iratai. Kálvin János Kiadó, Budapest. II. Helvét Hitvallás, I. fejezet, 118.

² TÖRÖK ISTVÁN (2006): Dogmatika. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 50.

történésben van a lényege. A *Gogartennel* folytatott vitája során arra mutatott ugyanis rá, hogy az Ige lényegének megértése során nem lehet az ember felől kiindulni. Ugyanis lehetetlen, hogy az ember a maga racionális fogalmai alapján (*ahogyan Rudolf Otto-nál láttuk*), az Isten tetteiről saját maga, a saját forrásait használva hű képet adjon. A Kijelentésnek éppen az a kegyelem a lényege, hogy abban Isten nemcsak szól, hanem cselekszik is. A Kijelentés ezért történik az emberrel. Ennek a történésnek pedig minden körülmények között van hatása a létre. Ott válik mindez az üdvösség kérdésévé, ahol az Ige önmaga felfedésével mutat rá egyszerre az emberlét nyomorúságára és Krisztus halálának büntörlő voltára.

Mindennek pedig az egyház léte szempontjából döntő jelentősége van. Ugyanis az egyház igehirdetése (és ezáltal minden tette) azon múlik, hogy ezt az isteni megszólítást, ezt az isteni történést miként éli meg? Az egyháznak nemcsak annak kell tudatában lennie, hogy Isten szavát szólja és ezért létkérdése, üdvösségének záloga, hogy miképpen fordul Isten felé, hanem azt is jól kell értenie, hogy ez a szó az üdvösség szava. Isten az üdvösséget cselekszi az egyházával és arra hívja, hogy legyen ennek az üdvösségnek olyan hírnöke, aki folyamatosan hallja Isten ígéretét, másfelől pedig folyamatosan szólja és cselekszi annak igazságát ebben a világban. Ezért az Ige folyamatosan mozgásba hozza és mozgásban tartja az egyházat. Azt üzeni, hogy az üdvösség folyamatosan történik vele, noha ennek fizikai jeleit még a világ természetének homályossága eltakarja előle (1Kor 13,12). De az Ige az üdvösség legfőbb záloga. Az Ige biztosítja erről az egyházat akkor, amikor földi küzdelmei erőtlenségre és csüggedésre vezetnék. Ekkor az Ige az üdvösség mindenben túlra mutató vigasztalásává válik. De az Ige abban is az üdvösség létkérdése, hogy amíg az egyház ezt a szót szólja, addig tudatában kell lennie annak, hogy a Kijelentés a világot örök életre hívó történés. Ezt pedig Isten az egyházra bízta. Ennélfogva hirdetni az Igét nem lehet más, mint felvállalni az Istentől kapott küldetésnek azt a felelősségét, hogy az egyház megkapta az örök és változhatatlan igazságot, az Igét, amelynek értéséért naponta meg kell küzdenie és naponta kell az elmúló világot az elmúlhatatlan Igével terelni a romolhatatlanság felé.

Így az Ige nem csak egy lehetséges út. Nem egy alternatíva, amelyen keresztül Isten üdvösséget akar adni a világnak. Az Ige az egyetlen, a megkerülhetetlen út. A tű foka (Mt 19,24), amelyen szükségszerű az átlépés, de amely sok nehézséggel és küzdelemmel jár, azonban a belépés egyetlen lehetősége. Abban válik küzdelmessé, ahogyan az Ige valóban az üdvösség legfőbb történésévé válik. Az Ige az egyház útja. Ugyanis az egyházat az Ige hívta életre, egyszerre szól számára és általa is egyaránt.³ Az Ige az a valóság, amely cselekszik az egyházban és a figyelmet folyamatosan az üdvösség felé fordítja. Az Ige minden történése arra irányul, hogy az egyházat Isten elé szólítsa,⁴ és ott láttassa meg vele Isten hatalmas tetteit és jövőt formáló ígéreteit. Ezért az egyház nem csupán tud az üdvösségről és nem is csak az üdvbizonyossága felől értelmezi a Szentírást. Az egyház számára az Ige, Isten éltető szava az üdvösséget, mint a földi életet tápláló reménységet, a már elkezdődött valóságot hirdeti (Lk 17,21).

3 BONHOEFFER, DIETRICH (2013): Az egyház lényege. Exit Kiadó, Kolozsvár, 42.

4 TAVASZY SÁNDOR (2006): Református keresztyén dogmatika. Készült a Református Egyház Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontjának Nyomdája, Kolozsvár, 85.

Általánosságban véve a dogmatikának két feladata van az Isten Igéjére vonatkoztatva. Az első abban rejlik, hogy az Isten Igéjéből felismert igazságot minél pontosabban mondja el⁵ közvetlenül az egyháznak és általa közvetve a világnak is. Így a dogmatika az a tudomány, amelynek létkérdése az Igével való találkozás. Felelőssége pedig kettős, hiszen egyfelől az Igéből felismert igazságot, mint az üdvösségre vezető utat kell megfogalmaznia, másfelől pedig folyamatosan az egyház tüzeiben kell égnie, felismerve azt, hogy Isten szava hogyan, miként és miben akarja az egyházat formálni és ezáltal megszólítani. A dogmatika ezen feladata a II. Helvét Hitvallás meghatározása szerint sokkal inkább az első, az üdvösség útjának körülírásához tartozik. Ugyanis a dogmatika feladata annak segítése, szükség esetén felülbírálása, hogy az egyház jól értse Isten szavát és megismerje Isten üdvösségre vezető kijelentéseit. A dogmatika ilyen tekintetben megelőző – ha úgy tetszik a szó legszorosabb értelmében vett – prevenciós tudomány, amely az egyházat segíti az üdvösségre vezető szó megértésében és megfogalmazásában.

A dogmatika másik feladatáról lentebb még részletesen szólunk, nevezetesen arról, ahogyan ez a tudomány nemcsak előkészíti az egyház igehirdetését, hanem kritikai reflexióval is él az egyház szószéki és hétköznapi megnyilvánulásairól.

3. Az Ige, mint a földi lét Istennek való engedelmisségben való megélésére vezető út. A II. Helvét Hitvallás Isten Igéje kapcsán az Ige másik fontos funkciójaként azt írja le, hogy az egyház mindenkor életében az Ige ad támpontot, irányítást és segíti a helyes cselekvés mértékét megtalálni. Könnyen mondhatnánk, hogy ez sokkal inkább etikai, mintsem dogmatikai tétel. Azonban a dogmatikának nemcsak megelőző, hanem őrálló feladata is van. Amíg Isten szava a prédikációban megfogalmazódik, amíg a testet öltött Krisztust elmondja⁶, addig a dogmatikának kell annak őrzőjévé válni, hogy az adott kor szelleme, a lelkipásztort meghatározó feszültségek, vagy éppen a világot átjáró hatások mássá ne tegyék ezt a szót. Egyszóval a dogmatikának azt kell utólagosan vizsgálnia, hogy amíg az Ige emberi szavakat öltött, addig érték-e olyan hatások, amelyek üzenetét átfomálták? A teológiatörténet számos olyan példával tud előállni, hogy az Ige üzenete azért lett mássá – fontos megjegyezni, hogy éppen a lényege tűnt el a legtöbbször –, mert a világ elvárásainak akart az egyház megfelelni. A dogmatikának ilyen értelemben az Ige védelmezőjévé kell válnia. Nem azért, mert az Igének szüksége van valamiféle emberi őrizőre, hanem sokkal inkább azért, hogy a nyomorúságos ember félre ne érthesse az Ige üzenetét és abból olyan következtetésre jusson, amely teljes mértékben mássá teszi annak értelmezését.

Barth szerint a dogmatikának külön kell vizsgálnia ezen folyamat közben az Igét és az igehirdetést. Világosan el kell a kettőt különíteni, mert ha a dogmatika ezt nem tudja megtenni, akkor az Ige helyét sok minden más elfoglalhatja. Az igehirdetésnek, mint az Istenről szóló, de mégiscsak emberi beszédnek meg kell maradnia az Ige mellett, és engedje, hogy mindig az Ige ölelje fel a tágabb spektrumot. Emiatt a dogmatika alapvetően a kettő között helyezkedik el. Az Igét fejti meg és magyarázza, ami az igehirdetésben válik az istentisztelet részévé. Az Igét akarja az

5 TAVASZY SÁNDOR (2006): Református keresztyén dogmatika, 85.

6 BONHOEFFER, DIETRICH (2016): Homiletika. Dunántúli Református Egyházkerület, Pápa, 11.

egyház számára olyan formába öltetni, amelyben az adott kor kérdéseire is feleletet ad. De éppen emiatt van a dogmatikának ellenőrző funkciója is, hiszen kötelessége, hogy az igehirdetésnek adott támpontok megvalósulását vizsgálja, hogy az az igehirdetés tüzeiben ne hogy az Igétől távolra essen. A dogmatika éppen ezért az Ige és az igehirdetés egyensúlyát adja azáltal, hogy feltárja és óvja az Igét. Az egyensúly megteremtése közben pedig a fegyelmet folyamatosan az Igére irányítja, mint a Kijelentésre, az élet legfőbb történésre, az Isten szavával való találkozásra.

A II. Helvét Hitvallás bizonyágtétele alapján az Ige olyan utat mutat, amelyen keresztül az egyház megélheti az Istennek való engedelmesség valóságát. Ezen az úton a dogmatika mint kivont kardú katona jelenik meg, amely tudomány folyamatosan rámutat az Ige elsődlegességére. A dogmatika Ige melletti örökösének csak egyik célja annak tisztán tartása a filozófiai és idológiai hatásoktól, társadalmi és korszellemi trendektől. Másik – legalább ennyire lényeges – feladata, hogy az élet Isten szerinti ritmusát, a helyes és bölcs cselekvés útját megmutassa. A dogmatika e második funkció kapcsán arra hívja fel a figyelmet, hogy az igehirdetés, az Isten Igéjének emberi szóval történő kifejtése egyrészt ne maradjon meg valamely világi mérték mellett, másrészt pedig ne váljon folytatás nélküli beszéddé. Az Ige, Isten szava a szónak és a cselekednek az egysége, emiatt nem jelentheti sem annak naponként olvasása, sem a szószéki hirdetése annak végállomását. Az Ige folyamat. Történet. A dogmatika *Barth* szerint egy olyan tudomány, amelynek legfőbb feladata az egybehangzóság vizsgálata. Azt kutatja, hogy az emberi szó, az egyház tanítása megfelel-e a Szentírásnak. Csakis ennek a funkciónak a fényében értelmezhetjük a II. Helvét Hitvallás kifejezését, amely szerint a dogmatika rámutat arra az egybehangzóságra – vagy összehangoltságra –, amely a keresztyén ember életét kell, hogy jellemezze az Igével való találkozás kapcsán. Ugyanis az Ige annyira történet, amennyire az igehirdetés, az azzal való naponkénti találkozás nyomán változást hoz az életben.

A dogmatika és az Ige viszonyát mindig az jellemzi, hogy az önmagát kijelentő Isten szavát akarja az ember megismerni és ennek az Úrnak való feltétlen engedelmességnek alávetni. Ezáltal támasztja alá a dogmatika, hogy az Ige mindenek előtt, mindenek felett⁷ és az ember minden tetteire hatással kell, hogy legyen.

A Szerző kaposvári református lelkipásztor, a PRTA Szisztematikus-történeti Intézetének docense.

⁷ GAÁL BOTOND (2022): A keresztyén tanítás rendszere. A református dogmatika történeti és elméleti alapvonalai. Tiszántúli Református Egyházkerület, Debrecen, 592.

MIT JELENT SZÁMOMRA, BIBLIKUS TEOLÓGUSKÉNT AZ ÉLŐ IGE ÉVE?

Írta: Dr. Nagy József

Néhány gondolat bevezetésként arról, hogy miben is áll az élő Ige éve lényege. A tájékozódásban nagy segítséget jelent Füsti-Molnárnak, a tematikus év honlapján is közzétett írása, mely főként a rendszeres teológiai szempontokat vázolja fel. Biblikus teológusként különösen is izgalmas látni, hogy Füsti-Molnár miként építi bele a teológiai gondolatsorába a tematikus év mottójaként is használatos versrészletet: „*mert Isten igéje élő és ható*” (Zsid 4,12).

Füsti-Molnár rámutat, hogy az élő Ige Isten cselekvését feltételezi, mely szó és tett megbonthatatlan egységeként jut érvényre. Ennek nyomán utal a teremtés, szabadítás és újjáteremtés hármására. Néhány oldallal később egy teljesen más összefüggésben utal a Zsidók 4,12-re. A Szentlélek munkája kapcsán hangzik el, hogy a Lélek teszi hatóvá az élő Igét, és ugyancsak Ő képes arra, hogy az egyház szolgálatát is eleve tette az élő Ige által.¹

A Zsidók 4,12 szavai nem csupán áthallások, hanem közvetlen utalások szintjén is visszatérnek Füsti-Molnár írásában. Közvetlen a versrészletre való egyik utalás után ez áll: „Az »élő Igében« erő van, élő energia, hatalom, amely megmozdítja, kimozdítja a valóságot és változást idéz elő benne.”² E változást a következőképpen képzelem el a szerző: „Ennek az egyszerre bekövetkező (szó és tett) isteni hozzánk fordulásnak a főtengelye a teremtés – szabadítás – újjáteremtés.”³ Az előző bekezdésben is láttuk, hogy a dokumentum más helye is e három kulcsszóval utal a Zsidók 4,12-re. Füsti-Molnár gondolatai nem esnek távol az élő Igével kapcsolatos más reflexiók vagy gondolatébresztő felütések hangvételétől sem. Példa erre, hogy a tematikus évhez kapcsolódó evangelizációs napokat szorgalmazó pályázati felhívás így fogalmaz: „célkitűzéseinket arra a megtapasztalt bizonyosságra alapozzuk, hogy »Isten igéje élő és ható« (Zsid 4:12/a.), és Ő képes és kész arra, hogy üdvösségre vezesse a nélküle elvesző világot és embert!”⁴

Ha csak futólag is, de Füsti-Molnár írása egy további szempontot is megpendít, mégpedig „Isten élő Igéje illúzióink, vágyainknak és előítéleteinknek is a kritikája.”⁵ E gondolat sokszoros is figyelmet és elmélyítést érdemel. Ahogy azt lentebb igazolni is fogjuk, a Zsidók 4,12–13 az egyházzal szembeni figyelmeztetésként elevenedik meg. Ha tehát a Zsidók 4,12 egy részlete adja a tematikus

1 https://www.eloige2024.hu/documents/3681/Elo_Ige_-_teologiai_alapvetes_-_Fusti_Molnar_Szilveszter.pdf
letöltve: 2024.09.12.

2 https://www.eloige2024.hu/documents/3681/Elo_Ige_-_teologiai_alapvetes_-_Fusti_Molnar_Szilveszter.pdf
letöltve: 2024.08.26.

3 https://www.eloige2024.hu/documents/3681/Elo_Ige_-_teologiai_alapvetes_-_Fusti_Molnar_Szilveszter.pdf
letöltve: 2024.08.26.

4 https://www.eloige2024.hu/documents/3699/20240111_EVANGELIZACIOS_NAPOK_FELHIVAS_v3_11.pdf
letöltve: 2024.08.26.

5 https://www.eloige2024.hu/documents/3681/Elo_Ige_-_teologiai_alapvetes_-_Fusti_Molnar_Szilveszter.pdf
letöltve: 2024.08.26.

év igei felütését, nem hagyható figyelmen kívül a vers szövegkörnyezete sem. Másodszor pedig, a Zsidók 4,12–13-ban foglalt figyelmeztetés mindig aktuális lehet Krisztus követői számára. E mostani esztendőben többen is érezzük ennek a súlyát. Példa erre, hogy Hodossy-Takács az augusztus végi Reformátusok Szárszói Konferenciáján miként utal a Zsidók 4,12–13-ra. A reformatus.hu híradása szerint: a „kétélű kardról szóló ígéressel kapcsolatban sose higgyük, hogy Isten Igéje olyan kétélű kard lenne, ami a mi kezünkben van, sőt az inkább mibélünk hatol, hogy szétválasszon bennünk dolgokat és rendet tegyen.”⁶

Ez év februárjában a Pápai Református Teológiai Akadémián megrendezett Horizontok Konferencia az Ige, Lélek és szabadság címen került megrendezésre, így módon is kapcsolódva az élő Ige évéhez. Az előadásomban azon bibliai és főként újszövetségi helyeket vettem sorra, ahol az Ige, vagy a beszéd kardjáról esik szó (Ef 6,17; Zsid 4,12–13; Jel 1,16; 2,12.16; 19,15.21). E vizsgálat végén megállapításra került, hogy akárcsak az 5Mózes 27–28-beli áldások és átkok, úgy a sorra vett helyek is a választottak felelősségét húzzák alá. A Krisztussal való közösség az áldások sorát nyithatja meg, és a gonosz erőivel szembeni védelmet is megadhatja. Ott viszont, ahol felhígul a hitgyakorlat és felszíniessé lesz a krisztuskövetés, az ige kardja a választottak ellen fordul.⁷

E végkövetkeztetés a Zsidók 4,12–13 esetében is megállja a helyét. Ahogy már előre bocsátottuk, e versben főként a figyelmeztetés csendül fel, ahol is a választottak felelőssége lesz hangsúlyos.

Zsid 4,12–13⁸

A Zsidók 4,12 része Zsidók 3,7-tel kezdődő figyelmeztetéssorozatnak. A szakasz feleleveníti, hogy Izrael ugyan ígéretül kapta Kánaánt, de a pusztai vándorlás során alkalmatlanná tették magukat erre (Zsid 3,8–11–15–19). Mivel a krisztuskövetők is egy olyan vándorutat járnak be, amelynek legvégén az ígéretek várákznak (Zsid 4,7; 13,14 vö. 1Kor 10,5–6), Izrael példája okulásul szolgálhat. Az eleséssel kapcsolatos figyelmeztetés a levél több helyén is visszatér, és az irat egyik központi gondolatkörévé nővi ki magát (Zsid 3,12–19; 6,4–6; 10,26–31; 12,12–17).

A Zsidók 4,12 az Isten ígéje („ὁ λόγος τοῦ θεοῦ”) kifejezés irányából lesz érthető. A szövegkörnyezet azt diktálja, hogy az Isten által mondott beszédként értsük a szintagmát.⁹ A lehetőséget a levél szóhasználata is igazolja. Az irat más helyei szerint a λόγος-t angyalok továbbították Izraelnek (Zsid 2,2; 4,2), a keresztyén tanítók pedig az egyháznak hirdették ezt (Zsid 5,11.13; 6,1; 13,7.17). Legyen szó akár az Izraelnek, akár pedig az egyháznak postázott kijelentésről, a levél mindkétszer λόγος-ként hivatkozik erre. Rögtön a levél felütése is ehhez

6 <https://reformatus.hu/egyhazunk/hirek/a-biblia-a-terkepunk-a-reformatori-hitvallas-az-iranytunk/> letöltve: 2024.08.26.

7 Vö. NAGY JÓZSEF (2024): Az Ige és a Lélek kardja az Újszövetségben. In: NÉMETH TAMÁS – NÉMETH TAMÁSNÉ SCHÉDL TÍMEA (SZERK.): *Ige, Lélek és szabadság: Horizontok 2024*. Pápai Református Teológiai Akadémia, Pápa, 2024, 61–76.

8 NAGY JÓZSEF (2024): i. m. 72–74.

9 PAUL ELLINGWORTH (1993): *The Epistle to Hebrews: A Commentary on the Greek Text*. NIGNTC. Eerdmans, Grand Rapids, MI, 260.

hasznos szellemiségről árulkodik, ahol egy mondaton belül hallunk arról, hogy Isten Izraelt és az egyházat is megszólította (Zsid 1,1–2).¹⁰

A Zsidók 4,12-öt a ζῶν (élő) participium vezeti be, és áll összeköttetésben a „ὁ λόγος τοῦ θεοῦ” (Isten igéje) szintagmával. Az 1Péter 1,23-ban szintén a ζῶν participiuma kapcsolódik a λόγος-hoz. Az 1Péter 1,23 arra emlékezteti Krisztus követőit, hogy az újjászületésük Isten élő igéjének munkája. A levél utalása alapozza meg az erkölcsi felhívásokat. Ugyancsak említést érdemel az Apostolok Cselekedetei 7,38, ami, ha nem is a λόγος-t, de a λόγιον-t fűzi egybe a ζῶν participiumával. A fejezet javarészt István védőbeszédét tartalmazza. A szóban forgó λόγιον a Sínai-hegyen átvett törvényre mutat. István szerint egy angyal adta át Mózesnek a kijelentést (vö. Zsid 2,2; 4,2). István arról is szól, hogy Mózes az „élő igét” („λόγον ζῶντα”) kapta az angyaltól. Közbeszűrhető, hogy a szóhasználat a Törvény feletti örömet kifejező Zsoltárok 118,50^{LXX} felől is keretezhető. E vers vallomása szerint „a te beszédet életet ad nekem” („τὸ λόγιόν σου ἔζησέν με”). Ide vehető továbbá Misna Ávot 2,7, mely velősen állapítja meg, hogy „több Tóra, több élet” („תורה, מרבה חיים”, illetve aki „ismeretet szerez magának a Tórából, része lesz az eljövendő világban” („קנה לו דברי תורה, קנה לו חיי העולם הבא”).¹¹ Újra felvéve a védőbeszéd gondolatmenetét, hiába van közel az élő ige, az Apostolok Cselekedetei 7,39-től Izrael történetének dicstelen eseményei sorjáznak. A törvényt megkapó nép engedetlenségbe és bálványimádásba süllyedt, és Isten megverte őket, büntetésként pedig hátra kellett hagyják az ígéret földjét (ApCsel 7,43).

Az Apostolok Cselekedetei 7,38–43 és a Zsidók 4,12 között több párhuzam vonható. A leglátványosabb, hogy a λόγιον (ApCsel 7,38) vagy a λόγος (Zsid 4,12), valamint a ζῶν participiuma együtt jelzik az élő igét. Mindkét hely szerint az élő ige felelősséggel jár (ha nem is ily fenyegetően, de az 1Péter 1,23 is hasonló üzenettel áll elő). Az engedetlenség következtében Izrael fiai nem vehették birtokba az ígéret földjét (Zsid 4,5), illetve kiűzetek innen (ApCsel 7,43). Izrael példája tehát arra tanít, hogy az élő ige birtokosai örökösei az ígéretnek. Ugyancsak okulásul szolgál, hogy az élő ige számon kérhetővé teszi a választottakat.

A Zsidók 4,12 az esetleges ítéletet helyezi kilátásba. A kard-motívum is e szempontnak van alárendelve. Míg az eddig tüzetesebben is áttekintett helyek a beszédet és az igét kardhoz hasonlították (pl. Jel 2,16; Ef 4,17), addig a Zsidók 4,12 fokozása szerint Isten igéje „élesebb minden kétélű kardnál.” A vers tehát nem egyenlőségjelent tesz a kard és az ige közé, hanem az igét a kard fölé (ὑπέρ) emeli (vö. Zsid 4,12). A fokozás markánsabbá teszi az engedelmességre való felhívást is. Mivel a Zsid 3,7-től megannyi utalás történik a pusztai vándorlásra, feleleveníthető, hogy a kard (μάχαιρα) az engedetlenné lett Izraelre is lesújt. Miután fittyt hánytak Isten szavára, sokan az amálekíták és kánaániak kardjai által estek el (4Móz 14,43).¹²

A vers folytatása, akárcsak a Zsidók 4,13 arra figyelmeztet, hogy Isten előtt valamennyi rejtett szándék ismert, így kizárt az élő igének való látszatengedelmesség. A Zsidók 4,12b a kard-metaphora

10 Vö. ANGELA COSTLEY (2019): A New Look at Hebrews 4:12-13. PROCEEDINGS OF THE IRISH BIBLICAL ASSOCIATION, 40/1, 23–42, 28.

11 C. K. BARRETT (1994): *A Critical and Exegetical Commentary on the Acts of the Apostles, Volume 1, Preliminary Introduction and Commentary on Acts I–XIV*. ICC. T & T Clark, Edinburgh, 366.

12 WILLIAM LANE (1991): *Hebrews 1–8*. WBC 47A. Word Publishers, Dallas, TX, 102.

képi világból vett szavakkal világítja meg ezt. Isten ígéje – akárcsak a kard – keresztülhatol (διυκνέομαι) és feltár mindent (mi több, a kardnál is élesebb ige még hathatósabban teszi ezt). A soron következő szavak azt érzékeltetik, hogy Isten elől az ember fizikai és lelki valója sincs elrejtve.¹³ A külsőt az ízület (μυελός) és a velő (μυελός), a belsőt a ψυχή és a πνεῦμα jelzi, illetve hogy Isten a szív (καρδία) szándékait is megítéli.¹⁴

Összefoglalva az előbbieket, a Zsidók 4,12–13 ábrázolása a Jelenések 2,12–17-tel is rokonságot mutat. Legyen szó akár az élő ígéről, akár Krisztus beszédéről, a mennyei tanítás számonkérhetővé teszi a közösséget. Az élő ige olyan normát képez, amely alól nem vonhatják ki magukat a választottak.

A Szerző református lelkipásztor, a PRTA Biblikus Intézetének docense.

MIT JELENT SZÁMOMRA AZ ÉLŐ IGE ÉVE GYAKORLATI TEOLÓGUSKÉNT?

Írta: Dr. Lucski Márta

Egyházunk a 2024-es év tematikájaként az Élő Igét választotta, amelyet különböző egyházi és gyülekezeti szintű események, kezdeményezések kísérnek végig. A célja mindennek többek között az lehet, hogy a magyar református keresztyének figyelmét az Ige fontossága, éltető ereje felé fordítsa. Hitünknek, keresztyén értékrendünknek alapja a Szentírás, amely mind a tanításunkat, mind a hitvallásainkat meghatározza.

Életünk számtalan kérdésére, helyzetére találunk választ a Bibliában, amely által Isten szava és igazsága kerül közel hozzánk. Jézus Krisztus emberek között való jelenléte, és Isten általa közölt akarata, szeretete emberek milliárdjainak életét határozta meg az elmúlt kétezer év során. Krisztus feltámadása joggal nevezhető az emberiség történetének legjelentősebb fordulópontjának. A keresztyén hit, a keresztyénség szellemisége a mai napig sokak számára az életvezetéshez szükséges útmutatást, vezérfonalat jelenti.

Mindezek ellenére, akár az egyházon belül, akár az egyházon kívül sok ellentmondás és félreértés van jelen a keresztyén hittel, értékrenddel, valamint a hívő ember hitelességével kapcsolatban. Felmerül a kérdés, hogy valóban hitelesen éljük-e meg a hitünket, képesek vagyunk-e azt nyilvánvalóvá tenni mások számára. Emellett az önvizsgálatnak is helye lehet az Ige értelmezésére való tekintettel, hogy az Ige valóban Élő tud-e lenni saját, személyes életünkben.

13 CRAIG R. KOESTER (2014): *Revelation. A New Translation with Introduction and Commentary*. ABC. Yale University Press, New Haven – London, 274.

14 A levél eddig is egyértelművé tette, hogy Isten felismeri a megkeményedett (Zsid 3,8.15; 4,7), a tévelygő (Zsid 3,10), a hitetlen és gonosz (Zsid 3,12) szívet is.

A Szentírás az emberre befelé és kifelé egyaránt hatással lehet. Mindannyiunk számára fontos egy mérce, amely szerint éljük az életünket. Hogyan látjuk, értékeljük önmagunkat? Miképpen találhatunk rá a belső, lelki békére és egyensúlyra? Hogyan tekintsek az életemre, benne saját magamra az Ige fényében? A keresztyén és protestáns spiritualitás feltörekvése éppen az ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására való igény által történhet meg. A lehetőségek végtelen tárházában az egyén elveszettnek érezheti magát. Ebben a helyzetben különösképpen is fontos, hogy az Ige valóban Élővé legyen, hogy napról napra, vagy inkább percről percre hatással tudjon lenni az életünkre, a gondolkodásmodunkra és a hitünkre.

A belső megerősödést szolgálja Isten élő Igéje. A lelki, érzelmi kiegyensúlyozottság, a hitelesség, az élet értelmének megtalálása, valamint az erre való törekvések mind Isten felé mutatnak. A végső értelmet az életünkben Benne találhatjuk meg, elsősorban az Igén keresztül. A mindennapi kenyeret kell, hogy jelentse a hívő ember számára a Biblia szava. Annak a felismerése, hogy nem én vagyok a fontos, hanem Isten a fontos, és általa nyer minden értelmet, felszabadító lehet egy olyan közgondolkodásban és szellemiségben, amely az individualizmus hatására erősödött fel, amely az egyént helyezte a létezés középpontjába. A bibliai antropológiára tekintve felismerhető, hogy nem az egyént, az egyes embert helyezi a középpontba, hanem Istent és a közösséget. Az Istennel és a másik emberrel, a felebaráttal való közösségben nyeri el az ember az élete értelmét. A korunkban elhatalmasodó lelki éhség, a lelki, mentális zavarok óriási mértékben való jelenléte ennek a hiányára vezethető vissza. Ha az ember felismeri azt, hogy Isten Igéjében található meg az értelmet, akkor jön el az a lelki megerősödés és felszabadulás, amelyet oly sok helyen keres a ma embere. Így válik az ember számára élővé az Ige.

Az ember belső világa felé való irányultságon túl a kifelé irányuló és megnyilvánuló értékrend és mentalitás az, amely az Élő Ige hatására megvalósul. *„Aki azt mondja, hogy őbenne marad, annak magának is úgy kell élnie, ahogyan ő élt.”* (1János 2,6) A belső béke és bizonyosság a külvilág felé való nyitottságot eredményezi. A diakónia szolgálatában, a keresztyén nevelésben, valamint az Ige hirdetésében szintén nyilvánvalóvá válik az Ige általi belső bizonyosság. Így válik az Ige élővé, hogy „lelki mozgásba” hoz, Istenhez tartozó és Istent követő életet terem. Ehhez azonban elengedhetetlen a belső megélése az Igének. A keresztyén ember akképpen válhat kongruenssé, ha benne valóban Élő Igeként van jelen a Biblia tanítása. A keresztyén lelkigondozásban meghatározó humanisztikus szemlélet – amelynek alapja a feltétel nélküli elfogadás, az empátia és a kongruencia – úgy tud megvalósulni, ha ezek jelen vannak a keresztyén emberben. A belső növekedés az egyénben ezáltal válik éltető erővé, és így lehet az élete szolgálattá, megélve a keresztyén hitet, hogy másokat is segítsen és vezessen ebben a növekedésben.

Az egyház szolgálatának egyik legfontosabb területe maga az igehirdetés, amelyen keresztül a Szentírást magyarázva fontos felismerésekre lehet elvezetni az Ige hallgatóit. A Biblia történeteinek, példázatainak keresztül magáról az emberről formálódik egy kép, nemcsak az Istennel való kapcsolatot illetően, hanem arra vonatkozóan is, hogy miképpen ismerheti meg az ember önmagát a Biblia tanításán keresztül. Isten munkája az emberben mindig az ember javát szolgálja. Azt

közvetíti számos helyen a Szentírás, hogy az ember öröme és szeretetre képes, amelyet saját életében és a másokért végzett szolgálatában egyaránt megélhet.

Az Élő Ige éve számomra a belső megújulást jelenti, amelyet a Szentíráson keresztül Isten maga tud elvégezni az emberben. Általa találhat rá az ember magára az életre. Isten éltető szavát akár az igehirdetés, akár a katechézis vagy a pasztoráció, vagy a diakóniai szolgálatán keresztül közel vihetjük az emberekhez, kísérve őket a belső növekedés és megerősödés útján. Mindezek előtt azonban az Ige bennünk kell, hogy munkálkodjon. Az Istennel való kapcsolat megélése teszi igazán élővé az Igét. Jussunk el arra döntésre, hogy Isten valóban az első helyet foglalja el az életünkben, és Ő váljon Igéje által életünk középpontjává.

A Szerző református lelkipásztor, a PRTA Gyakorlati Teológiai Intézetének docense.

VÁROSOK ÉS SZIGETEK

Hagyomány, újítás és kompromisszum a holland református istentiszteleteken

Írta: Dr. Barta Zsolt

A nagyrészt átláthatatlan, országoként eltérő járványügyi korlátozások útvesztőjén át végül 2021 nyarának utolsó napjaiban családom minden tagjával együtt megérkeztem Kampen városába, amelyet a holland „Biblia-övezet” három legnagyobb városa egyikének tekintenek. A költözködéssel együtt járó számos tennivalótól elcsigázottan, mégis várakozással tele vettük birtokba azt a lakást, amelyet a tanév során otthonunknak tudhattunk. Piros téglás lakhelyünk nappalijának hatalmas ablakán keresztül természetesen bicikliútra, csatornára és gondosan ápoltságú zöld területre nyílt kilátás. A főutcától közhajtásnyira tengerszerűen himbálózó IJssel folyó, a várost átszelő sok-sok csatorna sötéten csillámló vize a gyakori esőzéssel és köddel együtt mocsárvidékszerű hangulatot kölcsönöz a sűrű növényzettel körülvett tereknek és utcáknak. A zsúfolt holland nagyvárosokkal összevetve Kampen a maga harmincezer alig meghaladó lakosával, sok régi épületével nyugodt, csendes helyet biztosít az elmélyedésre vágyóknak. A magyar református lelkipásztorok hollandiai tanulmányi évét támogató Iránytű Alapítvány önkéntesei készséggel álltak rendelkezésünkre a mindennapi ügyek intézésében. Így vette kezdetét hollandiai tanulmányi évem, melynek során nem csak könyvekből, hanem sok-sok beszélgetésből, istentiszteletből és egyéb élményből igyekeztem megtalálni azt, ami figyelemre érdemes.

2021 nyarán Hollandia illetékes hatóságai szabad mozgást és gyülekezést engedtek a lakosoknak. A nyarat azonban követte az ősz, amely kéthetente változó, de szigorú korlátozásokat hozott magával. Az elektromos leolvasók ritkán jeleztek zölddel magyar oltásigazolványunkra, a szigorú örök előbb tanácstalanul szemlélődtek, majd fejüket rázva tiltották meg a belépést a rájuk bízott épületekbe. Az általános iskolákat és középiskolákat leszámítva szinte minden intézmény

bezárt vagy csak erősen korlátozott nyitvatartással működött. Templomok, egyetemek, könyvtárak, múzeumok, színházak látogatása bizonytalanná, sokszor lehetetlenné vált egészen a korlátozások tavaszi eltörléséig.

Szabad bejárásunk és fenntartott helyünk a lakásunkhoz közel eső református templomban, az Eudokiakerkben volt biztosított. Kívülállóknak szinte lehetetlen eligazodniuk Hollandia református felekezeteinek szakadásokkal és egyesülésekkel tarkított viszonyaiban. Biztosan állítható, hogy a mi egyházközségünk a 2021/22-es tanév során egy 1944-ben egyházszakadás révén létrejött református felekezethez tartozott, amelyet a *vrijgemaakt* szó (Gereformeerde Kerken vrijgemaakt) különböztetett meg a többitől. Ez volt tehát az a felekezet, amelynek istentiszteleteit leginkább látogathattuk, amikor egyáltalán nyitva lehetett a templom. A „szabad” (*vrijgemaakt*) egyházközségek egymáshoz képest is jelentős eltérést mutatnak, közös vonásuk azonban a régebben nagy tekintélynek örvendő és szigorúan megőrzött református örökség oldódása és az újabb, neoprotestáns-evangelikál hatású liturgiai formák meghonosodása. A felekezet egyháztagjai és lelkipásztorai időnként tiszteletteljesen, máskor élcelődve emlékeztek meg a régi szigorú református örökségről; az újításokról hol a lelkesedés, hol az elborzadás hangján adtak számot. Nem túlzás azt állítani, hogy a felekezet azonosságtudatának átalakulásába nyertünk betekintést, amelynek legújabb fejleménye egy másik református egyházzal való egyesülés.

Az 1972-ben épült Eudokiakerk templomot is magába foglaló épületegyüttese a múltból és jelenről alkotott elképzelések egybemosódásának lenyomata. A komplexum magyar szemmel irigylésre méltó pragmatizmussal és magas színvonalon szolgálja ki azokat az igényeket, amelyek a XX. és XXI. századi protestáns gyülekezetben jelentkezhetnek. A vörös téglából készült templomtér mennyezetét lambéria borítja, a falakat a mennyezettől földig érő ablakok törik meg. A padlóburkolat apró, sima felületű kövekkel összekevert betonból készült. Minden csupa kő és fény. Na meg víz, amely a modern templomot minden oldalról körülveszi. A rögzített széksorokat vasszerkezet tartja egybe. A elrendezés amfiteátrumszerű: a bejárat irányába emelkedő magasságban elhelyezett széksorok a templom központi részét három oldalról ölelik át. Az orgona a templom jobb oldalán helyezkedik el. A modern formájú, ugyanakkor mégis klasszikus református templombelsőt még érkezésünk előtt, az első Covid-lezárás során jelentősen átalakították. A téglából épült szószéket elbontották, és helyén, a székekkel szemben színpadra emlékeztető, nagy alapterületű emelvényt hoztak létre. Az emelvény berendezése négy-öt téglatest alakú bútorelemből állt. Ezek a kívülről azonosnak látszó bútorok a felmerülő igények szerint megváltoztatható funkciót töltöttek be: egyik a pulpitus volt – innen hangzott az olvasmány és a prédikáció; a másik bútorelem tartotta a kőből készült keresztelődényt; a harmadikon színes könyvek díszleptek; a negyedikre virágot helyeztek.

A legszembeötlőbb változás az emelvény mögött, a téglafal előtt felállított fehér, hullámot imitáló, paravánszerű fal elhelyezése volt, amelynek egy része a minden istentiszteleten használt vetítő felületként is szolgált. A legalább négy méter magas és vagy húsz méter széles fal széleinél színes fény szivárog és villog. Ezenkívül a fehér falon gyakran megvillantak a mennyezetről lelógó reflektorok színes fényei is, ami sajátos hangulategyveleget hozott létre – inkább emlékeztetett

szórakozóhelyre, mint templomra. A szószék helyét tehát neoprotestáns imacsarnokokban látható színpadi tér váltotta fel, amely a variálható bútoroknak révén sokféle célt szolgált.

Minden istentiszteleten felvillant a vetítő fénye is. A lelkipásztortól jobbra a fehér falon követhettük nyomon a liturgiai sorrendet, ebből meg lehetett becsülni, hány rész van még hátra. Minden alkalommal kivetítették a bibliai olvasmányok és énekek szövegét, valamint az adakozással kapcsolatos tudnivalókat és a banki alkalmazással beolvasható QR-kódot. Gyakran előfordult, hogy az igehirdetéshez kapcsolódó rövid felvételt nézhettünk meg, máskor a prédikáció egyes pontjait szemléltető képeket láttunk a falon. A Covid-intézkedések miatt bizonyos istentiszteleteken nem volt szabad énekelni, ilyenkor a legnagyobb videómegosztóról letöltött felvételen néztük, ahogy mások énekelnek.

Az istentiszteletek énekanyaga az átalakított templomhoz hasonló változatos képet mutatott. Az Eudokiában majdnem minden istentiszteleten énekeltünk genfi zsoltárt, méghozzá ritmikusan. Az istentiszteletek legszebb pillanatai voltak ezek. A kampeni gyülekezet az összes zsoltárt ismerte. A zsoltárokat magas színvonalon és nagy odaadással énekelte a gyülekezet. Magyarországon ilyen szép zsoltáréneklést legfeljebb lelkészbeiktatásokon, nagyobb közegyházi rendezvényeken hallottam. Kérdezősködésemre megtudtam, hogy ezeket az énekeket a nagyszámú felekezeti iskolákban tanították meg az egyháztagnak. Ugyanakkor minden alkalommal énekeltünk slágerszerű, kortárs amerikai vagy angol énekeket is a legkülönbözőbb hangszerek kíséretével. A zenei szolgálatért egész csapat felelt, az orgonista csak egy volt a sok között. Az orgona mellett zongora, hegedű, cselló, fuvola, gitár és más hangszerek is megszólaltak. Az egyházközség lelkipásztorának magyarázata szerint az eltérő egyházzenei igények kielégítésére törekszenek. A helyes arány megtalálása tehát célként kitűzött feladat. Egyetlen istentisztelet volt, amelyen a lelkész – bevallottan az én kedvemért – csakis a hivatalos énekeskönyvből választott énekeket. Ezért nagyon hálás voltam neki. Máskor előfordult, hogy egyáltalán nem énekeltünk zsoltárokat. Néhány alkalommal angol nyelvű, vallásos tartalmú slágereket vetítettek le. A gyülekezet ilyenkor az énekessel együtt kellett, hogy énekeljen. Hálózati hiba miatt néhányszor elakadt a felvétel, a gyülekezet pedig magára maradt, mert sem a szöveget, sem a dallamot nem ismerte.

A prédikációk változó színvonalúak voltak, összességében azonban több volt a mély teológiai tudásról árulkodó, jól kidolgozott, feszes szövegű igehirdetés. Az egyházközség lelkipásztora Hans Slotman – kiváló igehirdető, aki havonta két alkalommal prédikált saját gyülekezetének. További két alkalommal vendég igehirdetőket hallgathattunk meg – teológiai tanárokat, más egyházközségek lelkipásztorait, misszionáriusokat. Az igehirdetés tekintetében is megállapítható, hogy a hagyományos prédikációs mód és a kortárs kultúrából kölcsönzött kommunikációs formák keveredtek egymással. Egyik istentiszteleten a színes ruhákba öltözött, koros igehirdető a színpadon ide-oda járkálva távirányítóval váltogatta a képeket és mondandója kinagyított kulcsszavait a fehér falon. Majd elővett egy zöld színű bárszéket, amelyet a pulpitus mellé helyezett. Érzelmes beszédét a székre ülve olvasta fel, miközben a háttérben váltakozó vetített képek biztosították a kívánt hangulatot. A performance a falra kivetített nagybetűs, zöld színű Ámennel ért véget. Az esemény sajnos nem könnyvelhető el szélsőséges kivitelként. Az igehirdetések jelentős csoportja legjobb indulattal is útkeresésként fogható fel. A prédikátorok egy

része úgy érezheti, hogy a hagyományos prédikálás már nem hatékony, ezért a televíziós műsorok, a motivációs beszédek és a szórakoztatás világából vett fogásokkal próbálnak meg újat alkotni – felemás eredménnyel.

Az Eudokiakerk istentiszteleteit a kompromisszum szülte. A hagyományos középosztálybeli holland családok is megkaphatták a saját éneküket és a nekik tetsző igehirdetést. Máskor a „lelkesebb” istentiszteletre vágyók csoportja is énekelhetett felemelt kézzel. Ugyanakkor mindenki elégedetlen is maradt. Az istentiszteletek utáni beszélgetésekből kiderült, hogy az idősebbeket bosszantotta a könnyűzenei alapokra épülő énekek előretörése, és a neoprotestáns irányultságú hívők is vérszegénynek tartották az orgonával vagy egy szál gitárral kísért, lagymatagnak vélt éneket. A helyes arány megtalálása cseppet sem könnyű, ha egyáltalán lehetséges. A *vrijgemaakt* lelkipásztoraival és a különféle lelki igényű egyházzagokkal folytatott beszélgetések alapján jól megérthető a keverék helyzet előállása. Belátható, hogy az identitásváltás folyamatában kompromisszumokkal lehet oldani a feszültséget az egykor volt és a kialakulóban lévő istentiszteleti formák támogatói között. A kialakult pillanatnyi helyzet érthető és a vegyes elemekből építkező istentiszteleti élet fenntartása szükségszerű döntésnek látszik. A kompromisszum súlyos gondolati paradigmája kijelöli az egyetlen utat.

A kérdés ugyanakkor másként is felvethető: létrehozható-e tartós kompromisszum a hagyományos református istentisztelet és az evanglikál ihletésű ún. „dicsőítés” között? Nyugateurópai tapasztalataim szerint ha az ilyen kísérletezések egy-egy gyülekezet fő istentiszteletét érintik, végül vegytiszta karizmatikus-evanglikál istentiszteleteket eredményeznek, ami magával vonja az adott közösség teológiai alapvetéseinek és lelkiségének az átalakítását is. Az istentisztelet egy adott közösség értékeinek vagy a megerősítését vagy a megváltoztatását vonja magával. A kompromisszumos állapotot végül senki sem érzi sajátjának, és az istentisztelet fő hangsúlya eltolódik egyik vagy másik irányba. A zenei közízlés elmozdulása a könnyűzene irányába, a zsoltártanítás háttérbe szorulása az iskolákban a fogyasztói szellem eluralkodásával karöltve olyan erőhatást eredményez, amelynek a vegyes identitású istentiszteleti közösségek nem képesek ellentartani. Az eredmény megjósolható. A kompromisszum valójában időhúzás. Nyilvánvaló, hogy melyik irányba.

Csak rövid kitekintésekre nyílt lehetőségünk két korábban különálló, ma már egyesült református felekezet istentiszteleteire. A 2004-ben végbement egyesülés azonban nem törölte el az egyes egyházak sajátos szokásait. Családommal négy-öt alkalommal mentünk el az egykori ferences kolostortemplomból XVI. században református templommá alakított istenházába, a Broederkerkbe, amely az egyesülésig a legrégebbi és legnépesebb református felekezethez (Nederlandse Hervormde Kerk) tartozott. Legnagyobb meglepetésünkre mindannyiszor világos rend szerinti, hagyományos istentiszteleteket tapasztaltunk. A művészi színvonalú orgonakísérettel vezetett zsoltáréneklés betöltötte a középkori templombot. A láthatóan felső-középosztálybeli hívek kiválóan énekeltek a zsoltárokat. Ebben a templomban a kompromisszum legfeljebb abban állt, hogy a genfi zsoltárok régi szövege mellett néha a revideált változatot is énekelte a gyülekezet. A lelkipásztorok liturgikus öltözködésben végezték szolgálatukat, emelkedett stílusban, visszafogottan imádkoztak és prédikáltak. Júliusban úrvacsorai istentiszteleten is részt vettem, amely során az

egyháztagok régi holland szokás szerint, megterített fehér asztalnál, ülve vették magukhoz a kenyeret és a bort. A hagyománytisztelet ezen fokát holland beszélgetőtársaim az adott egyházközségekre jellemző konzervatív kegyességi irányultságnak tulajdonították. A Broederkerk minden ízében hagyományos, enyhén elitista református istentiszteletei éles ellentétben álltak az Eudokiakerk kísérletező alkalmával. Istentisztelet tekintetében mintha helyet cserélt volna a két egyházközség.

Hasonló felismerésre vezetett az urki református templomokban felzengő zsoltárének meghallgatása is. A korlátozások enyhítése után az egykori sziget, ma turizmusból s halászatból megélő város zsúfolásig megtelt templomaiban csendült fel ötszáz vagy akár ezer torokból a református ének. Ez a mindent betöltő szent zengés a legerősebb istentiszteleti élményem abból az egy évből. Soha nem hallottam még ennyi embert ilyen lelkesülten énekelni. Az egykori sziget ma is dacol a világgal, amelyhez csak egy mesterségesen kialakított földnyelv fűzi. Sem az utcákon, sem a templomokban nem szokatlan a népviseletbe öltözött lányok és asszonyok látványa. Régi tengerészszokás szerint a férfiak és fiúk fülét ma is aranyfülbevaló ékesíti, amely az egykor idegen földekre hajózó urkiek temetési költségéül szolgált. A tizenhétezer főt meghaladó lakosság minden vasárnap többször is megtölti a számos protestáns templomot. A három meglátogatott templom a Holland Protestáns Egyház (Protestantse Kerk in Nederland) 2004-ben történt megalakulása előtt egy XIX. században létrejött felekezethez (Gereformeerde Kerken in Nederland) tartozott. Urk azonban mintha még most is sziget lenne. Erős önazonosságát sem a protestáns felekezetek egyesülése, sem a szekularizáció nem tudta eltörölni. Ezekben a templomokban a zsoltáréneklés nem elitista program, nem is tiltakozás a tömegkultúra ellen, hanem egy teljes nemzedék őseitől tanult és mély megéléssel vállalt lelki anyanyelve.

Az egykori holland szigetről egy másik, skót sziget jut eszembe. 2018-ban látogattam meg messze északon a Lewis-szigetet, ahol az államegyházból kivált makacs reformátusok még mindig zengedezve éneklik semmihez sem hasonlítható, idegeneknek elsőre kiénekelhetetlen hangmagasságú, skót-gael zsoltáraikat. Liturgiai kincseinket mintha csak ilyen távoli szigeteken tudnánk megőrizni. Urk városában, a Lewis-szigeten, néhány erdélyi és kárpátaljai faluban még előfordul, hogy egy teljes nemzedék azonosul énekeivel, hitével. A városokban és népszerű templomokban kétes értékű kísérletezés folyik. Az istentiszteleti formák kipróbálása egyfelől szükségszerű, hiszen a liturgia tapasztalati műfaj. Nekünk magyar reformátusoknak is meg kell találunk a liturgiai kísérletezés biztonságos alkalmait. A legkevesebb az, hogy nyugati testvéreink ez irányú tapasztalataira reflektálunk. Másfelől a kompromisszumnak és kísérletezésnek beállított keveredés gyakran a szándékolt liturgiai újítás álcája. Tartozunk magunknak azzal, hogy az ilyen újítási terveket felismerjük és a lehetséges következményeket számba vesszük.

A Szerző soproni református lelkipásztor, a PRTA Gyakorlati Teológiai Intézetének intézetvezető docense.

TEOLÓGIÁNK BELSŐ ÉLETÉBŐL

* * *

KÉTSÉGBEESETT FOHÁSZ

Írta: Pula Tamás Dániel

Felnézek az égre és látom,
Ahogyan felhők mennek, az égbolton.
Felhők jönnek, felhők mennek,
én is tova megyek.

Indulok hát haza
Találkoztam az egyik barátommal vala.
Ahogy megindulok, azt veszem észre,
A nap rásüt a rétre.

Az én napom - gondolom magamba' -
Ő mindig segít a bajba'.
Az én napom, az Isten
Kinek szívemet kiönthetem.

„Ó mindenható Isten
Segíts az életemben
Segíts döntések hozatalában,
Mert igen nagy problémám van.

Tanácsstalan vagyok. Mit tegyek?
Adj erőt Uram kérlek.
Igazgasd ösvényem,
Hogy egész életem tetszésedre legyen.

Adj Uram erős szívet,
Szomjat oltó vizedet.
Legyek bárány, kit terelgetsz,
Akire nagy gondot viselsz.

Legyek eső, mely életet ad.
Virág, mi kinyílik, ha virrad.
Legyél Te a napom
Az életet adó talajom.

Legyél a jelenem, a múltam, s a jövőm,
Az én mennyei nevelőm.
Add, hogy Krisztusé legyen a szívem,
És Tiéd az életem. Jézus nevében, Ámen!”

A Szerző IV. évf. teológushallgató.

HATODÉVESEINK BEMUTATKOZNAK

1. RÉSZ

Teiszler Ádám

A hatodéves gyakorlatomat a Csákberényi Református Egyházközségben töltöm, ahol sokoldalú és áldásos tapasztalatokkal gazdagodom. Szolgálatom legfontosabb része a vasárnapi igehirdetés, amely nemcsak szakmai fejlődésem szempontjából jelentős, hanem lehetőséget ad arra is, hogy mélyebb lelki kapcsolatot építsek ki a gyülekezettel. Emellett rendszeresen szervezünk közösségi alkalmakat, például film-esteket és társasjáték-délutánokat, amelyek vidám és tartalmas együttlétet biztosítanak a résztvevők számára. Nagy örömmel tölt el, hogy sikerült ifjúsági csoportokat is létrehozni, amelyekben a fiatalok aktívan bekapcsolódnak az egyház életébe.

Szolgálatom során a családlátogatások különösen fontosak számomra, hiszen ezek alkalmával mélyebb bepillantást nyerhetek a gyülekezet tagjainak mindennapjaiba, és személyes beszélgetések révén támogathatom őket lelki kérdéseikben. Nehéz, de fontos feladatként temetéseken is végzek szolgálatokat, ahol a gyászoló családok mellett állva próbálok vigaszt és reményt nyújtani. Októberben három gyermek keresztelését végeztem, amelyek szívemhez közel álló pillanatok voltak. Fontos feladatom a hittanoktatás is: egy óvodai csoportot, négy általános iskolai osztályt tanítok, valamint konfirmációra készítek fel fiatalokat, segítve őket a hitükben való elmélyülésben.

A gyülekezeti életet színesebbé teszik a közös túrázások és kirándulások is. A helyi önkormányzati eseményeken való részvételem is erősíti a kapcsolatot az egyházi és világi közösség között, hiszen ezek az alkalmak teret nyújtanak az egymással való párbeszédre és együttműködésre. A szolgálataim mellett alkalmam nyílt konferenciákon is előadásokat tartani, ahol megoszthattam tapasztalataimat és tanulságaimat a lelkipásztori munka kihívásairól és szépségeiről. Mindezek

mellett igyekszem időt szakítani a tanulásra is, hiszen a lelki, szellemi és szakmai fejlődés elengedhetetlen a hivatásomban.

Hálás vagyok a mentorom segítségéért, aki folyamatos támogatásával és tanácsaival hozzájárul szakmai fejlődésemhez. Szintén sokat köszönhetek a gyülekezeti tagoknak, akik szeretetteljes hozzáállásukkal és aktív részvételükkel támogatják munkámat, legyen szó vasárnapi szolgálatról, közösségi alkalmakról vagy hétköznapi találkozásokról. Ugyanígy hálás vagyok a falu közösségének, akik nyitottsággal és barátságos fogadtatással segítik, hogy otthonosan érezzem magam Csákberényben. Az ő támogatásuk révén nemcsak szakmailag, hanem emberileg is sokat fejlődhetek.

Ez az év nemcsak a gyülekezeti szolgálat szempontjából jelentős, hanem személyes életemre is mély hatással van. A sokszínű feladatok révén egyre inkább megerősödöm abban, hogy a lelkipásztori hivatás az én utam. Mindezt az itt tapasztalt szeretetteljes közösség és támogató környezet teszi lehetővé, amiért rendkívül hálás vagyok. A Csákberényi Református Egyházközség és a helyi közösség példamutató összefogása és nyitottsága számomra inspirációt jelent a jövőre nézve. Ez az időszak nemcsak kihívásokkal, hanem rengeteg áldással és örömmel is teli, amelyet Isten kegyelméből élhetek meg.

A Szerző hatodéves gyakornok a Csákberényi Református Egyházközségben.

BESZÁMOLÓ A TUDOMÁNY NAPJA ESEMÉNYRŐL A PÁPAI REFORMÁTUS TEOLÓGIAI AKADÉMIÁN

Írta: Dr. Lucski Márta

A Pápai Református Teológiai Akadémia Alumni Programja és a Tudományos Diákköri Tanács közös programjaként került idén megrendezésre 2024. december 4. napjának délutánján a Tudománynépszerűsítő Nap. Az esemény céljaként azt nevezték meg a szervezők, hogy a teológiai hallgatók megismerhessék azokat a lehetőségeket, amelyek a diploma megszerzése után nyitottak számukra. Mind a lelkipásztori, mind a hitoktatói pálya megköveteli a folyamatos tanulást és önképzést, hiszen nemcsak a tapasztalatokban, de a tudományos, szakmai ismeretekben is naprakészeknek kell lennünk, a ránk bízott feladatok megfelelő elvégzése, valamint saját belső, szellemi és lelki fejlődésünk érdekében.

A délután első felében a PRITA volt hallgatói számoltak be tudományos kutatásaikról, doktoranduszi tevékenységeikről, illetve a továbbképzések lehetőségeiről és előnyeiről. Az első beszámolót Köves Gyopárka lelkipásztor tartotta, aki bemutatta doktori kutatását, amely a rendszeres teológia tárgykörében zajlott, azon belül a szövetség-teológia témájával foglalkozott Dr. Németh Tamás professzor úr témavezetése alatt. Őt követte Dominiák Zsolt, aki a gyakorlati

teológia területén kezdte el a tavalyi évben a kutatását, különös tekintettel a lelkigondozói munka helyére és szerepére a lelkipásztori szolgálatban, Dr. Kocsev Miklós professzor urat felkérve témavezetőjének. Külön öröm mindannyiunk számára, hogy arra is van lehetőség, hogy a Pápai Református Teológia hallgatóit a későbbi doktori programjuk során akár saját, pápai professzoraik is segíthetik és vezethetik a kutatásukban (az előadásokat tartó doktoranduszok a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskolájának hallgatói).

További előadást tartott Fazekas Krisztián Árpád marcali lelkipásztor, aki a Teológiai Akadémia elvégzése óta több szakképesítést is szerzett lelkigondozóként és szupervízorként. Ismertette a képzések nyújtotta előnyöket a hallgatósággal, kiemelve annak a fontosságát, hogy nemcsak a szakmai kvalitásunkat, de a személyiségünket és a hivatásunk iránti lelkesedésünk fenntartását szintén segíti a továbbtanulás az egyetem befejezése után. Szemléletes beszámolójában gyakorlati tanácsokkal is ellátta a teológus hallgatókat.

A program első felét zárta Dr. Sárközi Gergely Antal lelkipásztor beszámolója, aki gyülekezeti szolgálata mellett oktatóként és kutatóként is tevékenykedik az Akadémián, illetve a Dunántúli Református Egyházkerület Levéltárában. Oktatónk a PRTA öregdiákjaként különösképpen is fontosnak tartja a pápai kollégiumi hagyományok, az itt végzett gazdag szellemi munka ápolását és továbbvitelét a következő generációk számára.

A résztvevők a beszámolók által betekintést nyerhettek abba, hogyan épül fel a doktori kutatóprogram, hogyan kell felkészülni a doktori dolgozat megírására, valamint milyen kihívások kerülnek a kutató doktorandusz útjába munkássága során. Nemcsak a tudományos fokozat megszerzése, hanem a szakmai ismeretek gyarapodása, és az abból származó széleskörű teológiai látásmód egyaránt hasznosak és építőek az egyházban, a gyülekezetekben végzett szolgálat során.

A délutáni program második felében került megrendezésre az országos TDK verseny házi fordulója, ahol református teológia szakos hallgatóink mutatták be kutatási eredményeiket. Mindkét hallgató a gyakorlati teológia területén végzi tudományos diákköri kutatását. Tatai Márta az érzelmi intelligencia és a lelkipásztori hivatás kapcsolatával foglalkozik, előadásában ismertette az érzelmi intelligencia fejlesztésének lehetőségeit, annak hatását a személyiségfejlődésre, illetve a lelkipásztori szolgálat eredményességére. Előadásában kiemelte, hogy fontosnak látja a teológus hallgatók érzelmi intelligenciájának fejlesztését már a teológiai tanulmányok során, amelyhez példaként mutatta be Pongrácz József, egykori pápai professzor munkásságát. Teiszler Ádám kutatási témája a Z generáció istenkeresésének segítése a lelkipásztori szolgálat által. Ismertette a mai fiatalok generációs problémáit, szociológiai felmérések eredményeivel szemlélítve, amelyeket kiegészített a saját maga által elvégzett személyes interjúkkal, az azokból levont következtetésekkel. Kiemelte az útmutatás és a keresztyén értékrend átadásának fontosságát a lelkipásztori munkában a fiatalok számára.

Eredményes napot zárhattunk egykori és jelenlegi hallgatóinknak köszönhetően. Reménységgel tekintünk a pápai teológusok jövőjére, hogy az inspiráló példákat maguk előtt látva többen is elindulnak a tudományos kutatásban és a továbbtanulásban, hiszen Istentől jövő

elhívásunk nemcsak az egyházi pálya során ránk bízottakra vonatkozik, hanem önmagunk folyamatos lelki és szellemi gyarapítására egyaránt.

A Szerző református lelkipásztor, a PRTA Gyakorlati teológiai Intézetének docense.

KOLLÉGIUMI ÉVFORDULÓK

*„... életpályám legszebb részének azt tartom, amit a pápai főiskolában,
mint tanár töltöttem.”*

Kétszáz éve született a különös ember, Gondol Gábor¹

Írta: Sárközi Gergely Antal

A 2024-es esztendő különösen gazdag bicentenáriumokban, hiszen ebben az esztendőben ünnepeltük Baráth Ferenc², illetve Kerkapoly Károly³ pápai tanárok jubileumát is. Ennek az illusztris társaságnak – születési ideje okán – sorban utolsó tagja Gondol Gábor, a Pápai Református Kollégium nagytudású jogtanára, akit tanítványa, Eötvös Károly csak „különös ember”-nek nevezett⁴, akinek élete és halála egyaránt bővelkedett különös és nem várt eseményekben. Gondol Gábor ma már a Kollégium kevésbé ismert egykori tanárai közé tartozik, ráadásul nem volt lelkipásztor sem, ám jogtanárként a teológushallgatókat is tanította⁵. Fontosnak tartottuk, hogy megemlékezzünk róla, a „különös emberről”, a

1 A Dunántúli Református Lapban megjelent cikk bővített változata. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2024): „A sasok és a vércsék nem vesznek úgy észre mindent, mint a hogy ő észrevett.” 200 éve született Gondol Gábor, a különös ember. In: Dunántúli Református Lap, 28. évf. 3. szám (2024. október), 62.

2 SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2024): Kétszáz éve született Baráth Ferenc. In: Szigetek, VI. évf. 3. szám (2024. augusztus), 7-8.

3 SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2024): „Kerkapoly Károly rengeteg nagy ész, de hideg mint az északi polus” Kétszáz éve született Kerkapoly Károly. In: Dunántúli Református Lap, 28. évf. 2. szám (2024. június), 58.

4 Lásd: EÖTVÖS KÁROLY (1906): Nagyokról és kicsinyekről. Révai Testvérek Irodalmi intézet RT., Budapest, 41-48. „Különös ember” c. fejezet. Online: https://mtda.hu/books/eotvos_karoly_nagyokrol_es_kicsinyekrol_opt.pdf [2024.12.11.]

5 Lásd például: ÉRTESÍTŐ 1862-1863, 2. (polgári magánjog egy részének előadása a teológusoknak); ÉRTESÍTŐ 1863-1864, 2. (jog- és államtudományok enciklopédiája és a magánjog második fele). A kollégiumi értesítők az

Pápai Református Kollégium egykori diákjáról, tanáráról, majd egyik legnagyobb adományozójáról.

Ha egy pillantást vetünk családjára, meg kell állapítanunk, hogy családi háttérben nem volt semmi „különös” itt a Dunántúlon. Ároni családból származott, édesapja és két nagyapja egyaránt református lelkipásztorként szolgált a Dunántúlon, noha két lelkipásztor nagyapja – *Gondol Zsigmond*⁶ és *Debreczeni Gábor*⁷ – Kelet-Magyarországról szakadt Dunántúlra. Édesapja, *id. Gondol Dániel*⁸ már Dunántúlon született, s itt is lett lelkipásztor, szolgálatát jórészt a Balaton-felvidéken töltve.

Gondol Gábor életének első időszaka éppen ezért a Balaton-felvidékhez kapcsolódott. 1824. augusztus 24-én született Balatonhenyén.⁹ Alapfokú tanulmányait Balatonhenyén, illetve Mohán végezte, közben pedig édesapja keze alatt latinul tanult. Édesapja korai – 1834-es – halála után aztán Szentgálra költözött nagybátyjához¹⁰, ahol a helyi elemi iskolában tanult. Ezt követően

alábbi

linken

elérhetőek:

https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_papa_reformatus_teologiai_akademia_es_gimnazium/
[2024.12.10.] Az egyszerűség kedvéért ezekre az alábbi módon hivatkozunk: ÉRTESÍTŐ + tanév + oldalszám.

- 6 **Gondol Zsigmond** 1740 körül született az Ung vármegyei Zalacsán. Sárospatakon, Miskolcon és Debrecenben tanult, majd Szentgálon rektorságot viselt (1765-1767). Szentgáli rektorsága idején nősült, felesége Tóth Judit, Tóth Ferenc szentgáli lakos hajadon leánya volt. Rövid ideig Szentantalfán szolgált (1767-1768), de elűzték, ekkor visszatért Szentgálra. 1768-1783 között Nagypiriten, 1783-1796 között Felsőörsön, majd 1796-1808 között Inotán végzett lelkipásztori szolgálatot. 1808-ban Dániel fia javára lemondott állásáról, majd Szentgálra vonult vissza. 1811. június 9-én temették Szentgálon. Lásd: KÖBLÖS JÓZSEF – KRÁNITZ ZSOLT (2018): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II. (1761-1849), 602.; Nősülése: A Szentgáli Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1732-1769), 19.; Halála: A Szentgáli Református Egyházközség II. számú vegyes anyakönyve (1770-1819), 655.
- 7 **Debreczeni Gábor** 1751. február 21-én született a Heves vármegyei Átányban. Édesapja Debreczeni András volt. Debrecenben tanult, majd Ottományban, Kabán feltételezhetően, Cegléden biztosan teljesített rektori szolgálatot. 1784-1812 között Csetényben volt lelkipásztor. 1804-1812 között egyházmegyei tanácsbíróként szolgált. Felesége a csákkberényi illetőségű Veszprémi Julianna, Veszprémi István lévita leánya volt, akit 1785. január 10-én vett feleségül. Debreczeni Gábor 1812. január 22-én hunyt el Csetényben. Életéhez lásd: Születése: Az Átányi Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1727-1852), 23.; Házasságkötése: A Csetényi Református Egyházközség I. számú házassági anyakönyve (1749-1839), 21.; A Csetényi Református Egyházközség I. számú halotti anyakönyve (1749-1839), 79.; KÖBLÖS JÓZSEF – KRÁNITZ ZSOLT (2018): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II. (1761-1849), 602.; Halála: A Szentgáli Református Egyházközség II. számú vegyes anyakönyve (1770-1819), 547.
- 8 **Id. Gondol Dániel** 1777. július 4-én született Nagypiriten. Édesapja Gondol Zsigmond református lelkipásztor, édesanyja Tóth Judit volt. Tanulmányait Felsőörsön, Miskolcon, majd Debrecenben végezte. 1803-1806 között Vágfarkasdon rektor, 1806-1808 között Inotán káplán, 1808-1816 között inotai, 1816-1822 között balatonszőlősi, 1822-1833 között balatonhenyei, 1833-1834 között mohai lelkipásztor volt. Itt is halt meg 1834. március 29-én. Felesége Debreczeni Zsófia, Debreczeni Gábor leánya volt. Házasságkötésükre 1808. november 22-én került sor Csetényben. Lásd: KÖBLÖS JÓZSEF-KRÁNITZ ZSOLT (2018): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II. (1761-1849), 601. Pontos születési adata: A Nagypirityi Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1730-1796), 110.; Házasságkötése: A Csetényi Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1749-1839), 48.
- 9 A Balatonhenyei Református Egyházközség II. számú vegyes anyakönyve (1781-1854), 128.
- 10 Feltételezhető, hogy **Gondol Józsefről** lehet szó, aki 1792-ben született Felsőörsön, majd 1805-1809 között biztosan a Pápai Református Kollégiumban tanult. Életéhez lásd: születése: A Felsőörsi Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1714-1795), 36.; tanulmányai: KÖBLÖS JÓZSEF (2006): A Pápai Református Kollégium diákjai 1585-1861, 448. 929. 931. 963.

özvegy édesanyja a Pápai Református Kollégiumba adta, így *nagybátyjához*¹¹ és *bátyjához*¹² hasonlóan Gondol Gábor is pápai diák lett.¹³ A grammatista osztályba történő beiratkozása az 1834-1835-ös tanévben, 1835. március 7-én történt. Ekkor az ifjú még Szentgáli lakos volt¹⁴, nemsokára azonban Pápára költözött.¹⁵ Visszaemlékezése szerint gimnáziumi tanulmányait az „*akkori tanerőkhöz viszonyítva*” sikerrel bevégezte. Ugyanakkor kiemelte az oktatási rendszer hiányosságait, melyekkel Pápán találkozott. A gimnáziumi osztályokban nem voltak rendes tanárok, helyettük a kápláni évet tanítással töltő teológusok segédtanárokként (publicus praeceptor) végezték az oktatási feladatokat.¹⁶ Meglátása szerint azonban kevesen bírtak közülük annyi szorgalommal, amennyi elvárható lett volna egy ilyen feladatkör esetében. Ezen oktatásbeli hiányosságok aztán a történelem és földrajz tanulásában csúcsosodtak ki, ahol – nem megfelelően magyarázott – latin nyelvű kéziratok segítségével folyt az oktatás.¹⁷

A középfokú tanulmányok elvégzését követően Gondol Gábor Pápán maradt, hogy felsőfokú tanulmányait megkezdhesse.¹⁸ Ekkor már rendes professzorok kezei alá került. A nagy tudományú

11 A már előzőleg is említett **Gondol Józsefről** van szó, aki 1805. október 27-én iratkozott be a Pápai Református Kollégiumba. Lásd: KÖBLÖS JÓZSEF (2006, SZERK.): A Pápai Református Kollégium diákjai 1585-1861, 215. (Szentgál!) 448. 929. 931. 963. (Inota!) Az 1806-1807-es tanévben Gergely Péter praeceptor magántanítványa volt.

12 **Ifj. Gondol Dániel** 1832-ben iratkozott be a Pápai Református Kollégiumba. Lásd: KÖBLÖS JÓZSEF (2006, SZERK.): A Pápai Református Kollégium diákjai 1585-1861, 549. 849.

13 KÖBLÖS JÓZSEF (2006, SZERK.): A Pápai Református Kollégium diákjai 1585-1861, 265. 274. 286. 297. 319. 572.

14 KÖBLÖS JÓZSEF (2006, SZERK.): A Pápai Református Kollégium diákjai 1585-1861, 572.

15 A beiratkozási napló szerint az ifjú a tanév megkezdése után négy hónappal, 1835 tavaszán iratkozott be, ugyanakkor visszaemlékezése szerint már 1834 őszén édesanyja Pápára vitte, hogy tanulmányait megkezdhesse. Lásd: HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása. In: Acta Papensia, 10. évf. 3-4. szám (2010/3-4.), 309.

16 Ugyanezt emelte ki Kacz Lajos későbbi komáromi helyettes polgármester is visszaemlékezésében. Lásd: HUDI JÓZSEF (2011): Kacz Lajos visszaemlékezései, 189-190. Kacz már később, az 1860-as években tanult Pápán. Ekkor már „csak” a gimnázium alsóbb osztályaiban tanítottak praeceptorok, csak a IV-V-VI. Osztályokban működtek rendes tanárok. „*Minden tárgyat az osztályában minden segédtanár maga tanított.*”

17 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 309.

18 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 308-311.

Tarczay Lajos mellett Bocsor István is tanította. A bölcsészet oktatása azonban ebben az időben az akadémiai szinten sem volt megfelelő szinten ellátva. Ugyan visszaemlékezésében előzőken nem nevezi meg a bölcsészeti professzort, de tudjuk, hogy Gondol közép fokú tanulmányainak utolsó időszakában, 1839-ben választották ketté az addig egységes Bölcsészeti-Számtani Tanszéket¹⁹, s az így önállósuló Bölcsészeti Tanszék első professzora Czibor Ferenc lett (1839. április 8. -1845. október 6-a között)²⁰, akinek tanári tevékenységéről ugyan viszonylag keveset tudunk²¹, de az utókor nem értékelte túlzottan sokra pápai tevékenységét.²²

A három éves bölcsészeti kurzus elvégzését követően pályaválasztás előtt állott. Édesanyja nem csupán őt, de bátyját, Dánielt is lelkipásztornak szánta, végül egyikük sem ezt a hivatást választotta. Dániel, bár a teológiát elvégezte, Bécsben, az udvari kancelláriánál helyezkedett el, később pedig a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották.²³

Bár édesanyja határozott kívánsága a lelkipásztori pálya felé terelte volna őt, visszaemlékezve azonban az édesapja által lelkipásztori szolgálatában tapasztalt kellemetlenségek, illetőleg a megfelelő anyagi lehetőségek hiánya is arra indította az ifjút, hogy más pálya felé orientálódjon. Ennek következtében az 1843-1844-es tanévtől kezdve jogi tanulmányokat kezdett

19 A tanszék kettéválasztásának oka a Tarczay Lajossal, mint tanszékvezetővel szembeni eljárás volt. Tarczay ugyanis a Bölcsészeti-Számtani Tanszék professzoraként kezdett oktatni 1833-ban, s hazánkban ő oktatta először Hegel rendszerét. Ez azonban összeütközést keltett a konzervatívabb tanárok, illetve az egyházkerület részéről is. Az ügy megoldása az lett, hogy a tanszéket kettéválasztották: létrehozták a Bölcsészeti, és külön a Számtani-Fizikai Tanszéket. Ez utóbbira ment át Tarczay, előbbin pedig Czibor Ferenc lett a professzor. Lásd: KIS ERNŐ (1896): A Dunántúli ev. ref. Egyházkerület Pápai Főiskolájának története 1531-1895, 337.; lásd még: TRÓCSÁNYI ZSOLT (1981, SZERK.): A Pápai Református Kollégium története. Tankönyvkiadó, Budapest, 177-180.

20 KIS ERNŐ (1896): A Dunántúli ev. ref. Egyházkerület Pápai Főiskolájának története 1531-1895, 223.

21 Czibor Ferencnek egyetlen nyomtatásban is megjelent műve ismeretes számunkra, méghozzá 1839-ben elmondott székfoglaló értekezése „*A philosophia szükségessége mit előbeszélt a hely. vallástételt tartók főtiszt. Túl a dunai egyházkerülete anya iskolájában a philosophia oktató székbe április 8. 1839.tartatott ígatásakor.*” Pápa, 1839. Más művet tudomásunk szerint nem írt. Tanári szolgálatának idejéből egy szomorú eset azonban a kollégium emlékeztetőjében maradt, ezt így adta vissza Kis Ernő: „*Midőn egyik tanórán a feleletre szólított növendék azzal felelt kérdésére, hogy bocsásson meg, de a tárgyat nem értette meg, oly mély szomorúság lepte meg Czibort, hogy szó nélkül hagyta oda a termet, és egy hétig sem volt oda visszahívható.*” Lásd: KIS ERNŐ (1896): A Dunántúli ev. ref. Egyházkerület Pápai Főiskolájának története 1531-1895, 335-336.

22 Bodolay Géza nemes egyszerűséggel „*a professzori kar leggyengébb tagjának*” nevezte Czibort, aki „*az egyházkerület és az iskola szűgyenére*” a különvált Bölcsészeti Tanszékre választatott meg. A szerző kellő iróniával jegyzi meg, hogy Czibor Ferenc egyetlen „műve” a székfoglaló értekezése, melyben ugyan „*mond néhány jámbor óhaj*” a filozófiával kapcsolatban, de a dolgozat inkább ünnepi beszéd, mint értekezés. Majd ezt olvashatjuk: „*Hamarosan nagyon rosszul érezhette már magát e képességeit messze meghaladó posztón. 1843-tól kezdve többször visszatérő témája az egyházkerületi gyűléseknek, hogy Czibor szeretne ismét lelkész lenni, de sehová sem hívták meg.*” Lásd: TRÓCSÁNYI ZSOLT (1981, SZERK.): A Pápai Református Kollégium története. Tankönyvkiadó, Budapest, 192.

23 Ifj. Gondol Dániel 1815-ben született Inotán, iskoláit Pápán végezte. Bécsben nevelősködött, majd a bécsi udvari kancelláriánál helyezkedett el. 1845-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. 1848-tól Pesten, a Belügyminisztériumban fogalmazóként dolgozott. A szabadságharc leverését követően egy ideig vidéken élt. 1850-ben feleségül vett egy özvegyasszonyt, Csontos Zsuzsannát. Egyetlen közös gyermekük született: Gondol Dezső, 1851-ben. 1858-ban új típusú ekét talált fel. 1867-ben visszatért Pestre, és a Pénzügyminisztériumban vállalt állást, ahonnan 1880-ban nyugalomba vonult. Nyugdíjas éveit az erdélyi Alvincon gazdálkodással töltötte. 1891. május 7-én hunyt el Alvincon. Lásd: Gondol Dániel élete. In: Magyar Életrajzi Lexikon. Online elérhetősége: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/g-gy-757D7/gondol-daniel-759C9/> [2024.12.08.]; Házasságkötése: A Baracska Református Egyházközség I. számú vegyes anyakönyve (1782-1866), 159.; Fiának megkeresztelése: A Baracska Református Egyházközség II. számú születési anyakönyve (1836-1875), 140.

hallgatni Pápán, a kiváló Stettner (Zádor) György tanítványaként. Stettner professzor bizalmas diákjaként a hallgatótársai számára oly nehezen tanulható tananyagból érthető jegyzetet szerkesztett, melyet nem csak ő, de tanulóitársai is nagy haszonnal forgathattak nem csupán a vizsgák alkalmával, hanem később, az ügyvédi rigorózum idején is.²⁴

Tanulmányai végeztével Bocsor István professzor közbenjárásával egy Fejér-vármegyei nagybirtokos családnál nevelői állást vállalt. A háziúr 11 éves fiát kevés sikerrel ugyan, de mégis az édesapa meglegedésére tanította. A nevelői feladatköréről később így nyilatkozott: „*Az ember a magán nevelői állásban jó tudatára azon legvalószínűbb indokoknak, melyek a régi rómaiakat gyermekeiknek arra képesített rabszolgák által való taníttatására, a középkori német lovagokat pedig fiaiknak tanítás nélkül való felneveltetésére indították.*”²⁵ – Ennek ismeretében talán érthetőbbé válik, miért sietett el Gondol az amúgy is eszközként tekintett nevelői állásából más foglalkozás felé.

Ügyvédi vizsgáját 1846 októberében kitűnő minősítéssel tette le. Ugyanebben az évben – november 22-től – a királyi helytartótanácsnál helyezkedett el mint gyakornok. Visszaemlékezésében érdekességképpen jegyezte fel, hogy belépése alkalmával nyilatkoznia kellett arról, hogy semmiféle titkos társaságnak soha nem lesz tagja. Ezen fogadalmát később is betartotta.²⁶ Mikor 1848-ban a Helytartótanács megszűnt, a kémkedés vádjával illetett Dániel bátyjának menekülnie kellett, emiatt aztán ő maga is otthagyta Pestet, s Fejér megyébe távozott. Ide nemsokára megérkezett bátyja is, aki 1850-ben megházasodott, így Gábor öccsének egy ideig lakhatást tudott biztosítani Baracskán. Itt aztán gazdálkodással és kertészkedéssel foglalatoskodott, ahogyan Antal Géza emlékbeszédében olvashatjuk, nem is eredménytelenül: „*Főfoglalkozása a gazdálkodás s főleg a kertészet. Mint szerencséskezű szemző, százával nemesíti a gyümölcsfákat Baracskán és közel vidékén.*”²⁷ Természetesen emellett néhány ismerőse jogi ügyeit intézte. Az abszolút kormány azonban 1854-ben sok társával együtt őt is eltiltotta ügyvédi tevékenységétől. Ekkor fordult figyelme a Baracska-környéki madárvilág felé.²⁸ Az októberi diploma 1860-as kiadását követően néhány évig aztán ügyvédként praktizált Székesfehérváron, majd Fejér vármegye első aljegyzőjévé választották.²⁹ Ezen feladatkörében emberfeletti erővel dolgozott naponta reggel 7-től este 8-ig mindössze egy ebédszünetet tartva, hogy sikerüljön feldolgozni és tanácsülés elé terjeszteni a nagy mennyiségben befolyó és megsürgetett hátralékos ügyeket. Egy heti egyedül végzett munkájának eredménye 300 telekkönyvi bekebelezési és igényfeljegyzési ügy, valamint 8 tulajdoni jogper volt, mely így is kétszerese volt annak a munkának, melyet az abszolút uralom alatt alapvetően két személy végzett el egy hét alatt – s mely szám akkor is igen nagynak volt tekinthető.³⁰ Ezen túlbuzgósága miatt rosszallással tekintettek rá. Még néhány hasonló epizód után úgy döntött, otthagyja hivatalát. Éppen ezért – kéz alatt – tudomására hozta „*befolyásos egyházi és*

24 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 310-311.

25 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 312.

26 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 313.

27 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 5.

28 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 5.

29 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 315-317.

30 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 318.

iskolai hivatalnokainknak”, hogy amennyiben Pápán újraindítaná a Jogakadémia, és a tételes jog valamely szakágában tanárnak megválasztanák, őszinte köszönettel elfogadná az állást.³¹

A Pápai Református Kollégium kebelében az 1861-1862-es tanévben indult el újra a jogászképzés³², s a megszervezett Jogakadémia első jogi tanszékére Gondol Gábort választották meg³³, aki így 1861-1869 között tanított Pápán. Székfoglaló előadását 1861. november 4-én tartotta meg Kiss János³⁴ és Kotasz István³⁵ teológiai tanárokkal együtt. Később is élete legszebb időszakának tekintette pápai tanárságát, mely nagy lelki megnyugvást és megelégedettséget jelentett számára. Tanárságáról így vallott: „Mindig megelégedéssel s némi önérzettel tekintek vissza tanári pályámra, melyben kipótolválva találok azon viszontagságokat, miket az ifjúságom elején kitört politikai bonyodalmak következtében szenvedtem. E mellett folyton él bennem annak hálás emléke, hogy tisztelt kartársaim, [...] azon barátságos és őszinte rokonszenvvel fogadtak körükbe, mely állandó forrásra talált a közös rendeltetésben és érdekességben. S következett azon irántam táplált meggyőződésből, hogy a tanári kar nagy többsége az új szervezés folytán sorukban támadt hézagot velem betölteni kész volt. Elmúlt közel nyolc év, míg a tanári pályát folytattam, illetőleg arról leköszöntem s nem fordult elő egyetlen eset, mely a kartársaimmal való jó egyetértést és kollégialitást csak rövid időre is megzavarta volna.”³⁶

31 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 319.

32 A Jogakadémia 1861-1885 között állott fenn a Kollégium kebelében. Nyilvánossági jogát 1865-ben nyerte el. Négy tanszéket alapítottak (1861, 1864, 1876, 1876-ban), melyekben az alábbi professzorok oktattak: Gondol Gábor, Tarczy Dezső, Karsa István, Dr. Segesdy Ferenc; Körösi Sándor, Baráth Ferenc; Horváth Lajos, Dr. Kluge Endre; Baranyai Zsigmond. Lásd: KIS ERNŐ (1896): A Dunántúli ev. ref. Egyházkerület Pápai Főiskolájának története 1531-1895, 280-292.

33 DREL I. 1.a. A Dunántúli Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyve, 1861. augusztus, 34. pont (9. oldal). Ezen a közgyűlésen határozták el, hogy a tanév elejével (október eleje) a jogi tanszék is megkezdje működését. Felhívták azonban az egyházmegyék kormányzótanácsait, hogy a jogtanszék vezetésére ajánlkozott két egyén – Gondol Gábor és Baráth Ferenc – közül válasszanak, és a megválasztott tanerőt minél előbb értesítsék a tanszék elfoglalásáról.

34 **Kiss János** 1821. április 14-én született Szentkirályszabadján. Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában, valamint Szilasbálaháson (ma: Mezőszilas) végezte, 1834-től pedig a Pápai Református Kollégiumban tanult, ahol közép- és felsőfokú tanulmányait végezte. 1844-1846 között publicus praeceptorként a poéták osztályát tanította, majd 1846-1850 között Ószönyben volt iskolarektor. 1850-1853 között ifj. Pázmándy Dénes gyermekei mellett volt nevelő, majd a berlini tudományegyetemen teológiát és pedagógiát hallgatott egy tanévig. Hazatérve ismét a Pázmány családnál ment, ahol még két esztendeig nevelősködött. 1856-ban megválasztották a Pápai Református Kollégium frissen megszervezett Egyháztörténeti Tanszékére, de csakhamar, 1858-ban átment a Dogmatikai Tanszékre, ahol aztán nyugdíjba meneteléig, 1899-ig tanított. Több tankönyvet is írt. A teológusok „Tóth Ferenc Önképzőkörének” első tanárelnöke volt. 1906. augusztus 17-én hunyt el Pápán. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2023): „Mint tanár, nem közönséges erőnek bizonyult...” Kiss János pápai teológiai tanár élete. In: Pápai Kollégiumi Lapok, 8. évf. 1-4. szám (2023. január-április), 10-21.

35 **Kotasz István** 1823. április 25-én született Léván. Elemi és középfokú tanulmányait szülővárosában, teológiai tanulmányait Pápán végezte. 1845-ben végzett, majd egy évig praeceptorként működött a Kollégiumban, majd ellenőrré (contrascriba), végül seniorrá választották. 1851-ben lelkeszé szentelték, illetőleg még ugyanezen a közgyűlésen pápai gimnáziumi tanárrá választották. 1853-ban egy évig a dogmatikai tanszéken helyettesített, majd 1854-től 1880-ig a Szentírás-magyarázati Tanszék professzora volt. 1880-ban felfüggesztették állásából, 1881-ben aztán végleg elmozdították hivatalából. Ezt követően Nagymarosra költözött. 1892. május 2-án hunyt el Pilismaróton. Temetése ugyanott volt május 4-én. Lásd: SÁRKÖZI GERGELY ANTAL (2018): Adalékok a Pápai Református Kollégium Szentírás-magyarázati Tanszékének történetéhez. In: STUDIA – DEBRECENI TEOLÓGIAI TANULMÁNYOK X. évf. 1-2 szám (2018/1-2), 59-61.

36 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 321-322.

A második jogi tanszék megalapításáig és Körösy Sándor jogtanárral való betöltéséig a tételes jog mindegyik szakágát tanította, ezt követően inkább római és magyar magánjogot adott elő.³⁷ Rokona, Kerkapoly Károly országgyűlési képviselővé választását követően, őt helyettesítve előadta a jog- és államtudományok enciklopédiáját is, melynek anyagát hallgatói a legkevesebb sikerrel tudtak elsajátítani. Eötvös Károly így emlékezett róla: „*Jó tanárunk volt. Nagyon kedveltük. Csöndes hangon, tűz nélkül, de okos beszéddel és meleg szeretettel belénk tömte a mindenféle jogi tudományt. Voltak tanulótársaink, a kik ott hagyták a főiskolát s Pestre jöttek el jogásznak. Derék fiuk, tehetségük is volt a tudományhoz, híres egyetemi tanárok lelkéből akartak meríteni, de bizony egyik se tanult annyi, a mennyit mi a különös embertől tanultunk.*”³⁸

Mert ő valóban „különös ember” volt: legelsősorban kinézetében és személyiségében. „*Alacsony, zömök termet; – sűrű bajusz, sűrű szakál, égő fekete szemek. Kissé lehajtott fejjel járt, de sohase álmodozott, hanem a körülte levő apró és nagy világot nézte, vizsgálta, figyelte. Figyelő képessége rettenetes volt. A sasok és a vércsék nem vesznek úgy észre mindent, mint a hogy ő mindent észrevett.*” – írta Eötvös.³⁹

Egy alkalommal töltötte be a főiskolai igazgatói feladatkört, méghozzá az 1868-1869-es tanévben⁴⁰, annak is csupán első félévében, amikor is kényes ügyben kérte az egyházkerületi közgyűlésen Tisza Kálmán főgondnok segítségét: a pesti egyetem ugyanis még a kiegyezés után, 1868-ban sem ismerte el nyilvánosnak a pápai jogakadémiát, ezért a Pápan kiállított bizonyítványukkal jelentkező hallgatókat nem vették föl a megfelelő évfolyamra. Ennek a lehetetlen helyzetnek a megoldását sürgette Tisza Kálmánon keresztül Gondol Gábor főiskolai igazgató. Ezt a megmozdulást siker koronázta.⁴¹

Tanári pályáját 1869 év elején hagyta el, mikor távoli rokona, az egykor szintén pápai tanár, Kerkapoly Károly ajánlása következtében a Honvédelmi Minisztériumba került államtitkári pozícióba. Gondol professzor már 1868 decemberének végén ajánlatot kapott a honvédelmi minisztérium elnöki osztályánál megszervezett államtitkári állás betöltésére, s minthogy ezt elfogadta, kinevezése már január 2-án megtörtént. Kötelességtudata nem engedte, hogy azonmód megváljon jogtanári állásától, így a félév végét megvárva távozott el Pápáról.⁴²

A Honvédelmi minisztériumban 1872-ben osztálytanácsosi kinevezést kapott. Emlékeit, melyet a Pápai Református Kollégium vezetésének kérésére kezdett összegyűjteni, 1879-ben vetette papírra, majd annak befejezését követően rögtön Pápara is küldte, ahol aztán a kézirat hosszú évtizedekig pihent.

37 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 319-320.

38 EÖTVÖS KÁROLY (1906): Nagyokról és kicsinyekről, 42.

39 EÖTVÖS KÁROLY (1906): Nagyokról és kicsinyekről, 42-43.

40 ÉRTESÍTŐ 1867-1868, 44. Az 1868-1869-es tanévben „*Igazgató tanárok lesznek az akadémiában Gondol Gábor, a gimnáziumban Rózsa István.*”

41 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 320.; ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 8.

42 DREL I. 1. a. A Dunántúli Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyve, 1869. július, 92. pont (3-4 oldalak). Elmenetelével az egyházkerület határozatot hozott arra nézve, hogy tanári állást eztán tanév közben elhagyni nem lehetett, lemondani pedig csak a megbízó testület, a választó esperességek tudomásulvételével lehetett.

Önéletírását Gondol tragikus halála után Borsos István könyvtárnok a Dunántúli Protestáns Lapban, valamint az 1904-1905-ös tanévi Értesítőben jegyzetek nélkül közölte⁴³, majd 2010-ben Dr. Hudi József szerkesztésében, jegyzetekkel ellátva az Acta Papensiában jelent meg újra.⁴⁴

Készülve a békés nyugdíjas évekre, így írt: „*Amit különben szorgalom [mal], kitartással e pályán az adott viszonyok közt el lehetett érni, azt elértem. Legkisebb okom sincs egyik vagy másik előjáróm ellen panasz keserű emlékével távozni helyemről. S ez a távozás – úgy hiszem – már nem messze van. [...]*

Változatos és már vége felé közeledő életpályám legszebb részének azt tartom, amit a pápai főiskolában mint tanár töltöttem. Ennek emléke az, mit ezen intézet szellemi és anyagi gyarapodása iránt érzett őszinte és forró óhajtasommal együtt síromig fogok őrizni.” – írta mintegy vallomásként önéletírása végén.⁴⁵ Gondol Gábor végül 1886-ban miniszteri tanácsosi címmel vonult nyugalomba. Innentől kezdve egészen haláláig iváncsai birtokán élt. 1902-ben Pápara látogatott, amikor egykori diákjai 40 éves találkozót szerveztek. Részt vett az egyházkerületi közgyűlésen is, melyen már jelezte, hogy halála után örökösevé a Pápai Református Kollégiumot teszi meg.⁴⁶

Ennek a „különös embernek” különös volt érdeklődési köre is⁴⁷: nem csupán a numizmatikában volt jártas, de pontosan ismerte a különféle gombokat is – olyannyira, hogy még egy laposra kalapált rozsdás gombról is meg tudta állapítani, milyen katonai egyenruha része volt valamikor.⁴⁸

Nagy szenvedélye volt a kertészet, valamint az állat- és növényvilág ismerete mellett az ornitológia is. Nagy örömét lelte a madárdalban, s pápai tanársága idején előfordult, hogy egyszerre 15 énekesmadara is volt, melyeknek még a lisztkukacot is maga nevelte, sőt, a madarak kalitkáit is saját kezűleg készítette el.⁴⁹ Elhatározta, hogy a hazai összes vadkacsafajtát, s azok magyar elnevezéseit összegyűjti. „*Bejárta a világot. Nemcsak a velencei tavat, hanem a Kis-Balatont s a Fertőt is az egész Hansággal. Heteket töltött Baranya sarkában, a hol a Dráva a Dunába szakad. A kopácsi tavon és környékén annyi a vízi vad, mint a felhő. Végigkutatta a Csallóköz szakadékait s a Duna szigeteit Mohács körül. Apróra megvizsgálta a rétet Pancsovától Temes-Kevéig, sőt azon túl is. A Tisza kiöntéseit mind bejárta és se az ecsedi láp, se a Szemve nem maradt előtte ismeretlen. talált vagy tizenötféle vadkacsát s talált rá ötvenkét magyar nevet.*” – írta Eötvös.⁵⁰ Sajnálatos módon Gondol Gábor ezen felfedezéseit nem vetette papírra, ő megelégedett csupán annyival, hogy tudásával másokat elkápráztathatott. „*Ismerte hazánk dunántúli síkságán előforduló növények*

43 BORSOS ISTVÁN (KÖZL.): Gondol Gábor önéletírása. In: ÉRTESÍTŐ 1904-1905, 3-19.; BORSOS ISTVÁN (KÖZL.): Gondol Gábor önéletírása. In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 2. sz., 30-32.; 3. sz. 48-52.; 4. sz. 69-72.; 5. sz. 85-89.

44 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása. In: Acta Papensia, 10. évf. 3-4. szám (2010/3-4.), 305-328.

45 HUDI JÓZSEF (2010): Gondol Gábor önéletírása, 326.

46 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 9.

47 Lásd ehhez: LACZA TIHAMÉR (2023): Gondol Gábor sokféle tudománya. In: <https://ma7.sk/kultura/gondol-gabor-sokfele-tudomanya> [2024.11.20.]

48 EÖTVÖS KÁROLY (1906): Nagyokról és kicsinyekről. Révai Testvérek Irodalmi intézet RT., Budapest, 45-46.; Ugyanezt közli: ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 11.

49 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 10.

50 EÖTVÖS KÁROLY (1906): Nagyokról és kicsinyekről, 43-44.

legnagyobb részét s azokat botanikus nevükön nevezte meg. Ismerte ezen rész vadászható állatállományát és madárfaunáját teljesen; „ezen a téren tett megfigyelései és szerzett tapasztalatai — írja Gondol Dezső — szerény nézetem szerint gazdagabbak Brehménél”.⁵¹ Megfigyelései összefüggésben voltak a vadászattal, hiszen szenvedélyes vadász hírében állott, s dacára rövidlátásának, jó lövőnek számított.

Iváncsai birtokáról, s ottani életéről legendákat meséltek a helyiek. Udvarát felverte a gaz, s a nagy házában csak egyetlen szoba volt tűrhető állapotban, ahol vendégeit fogadta. Cselédet nem tartott maga körül, így senki sem volt mellette állandóan. Halálának titokzatossága is éppen ebből fakadt. 1904 szeptemberében – amikor a településen a szokások szerint ostordurrogatással, illetve lövöldözéssel köszöntötték az ünnepet – egy azóta is ismeretlen merénylet hátulról agyonlőtte az idős embert, aki éppen tüzelőjét akarta háza folyosójáról a szobájába vinni. A lövést követően néhány perc szenvedés után kilehelte lelkét.⁵² Gondol Gábort este fél hét és hét óra között lőtték agyon. Fél hétkor köszönt el a református gyülekezet harangozójától, majd hazament. Útközben Bélley Lajossal, gazdaságának kezelőjével találkozott, aki azt ígérte, hamarosan átküldeti neki a vacsorát. Bélley látta el ugyanis az idős Gondol Gábor élelmezését. Mire hét órakor a cselédlány átvitte neki a vacsorát, már halva találta őt a folyosón. Régi elöltöltős puskával lőtték hátba, nagyjából tíz lépésnyi távolságból. A testébe 14 golyó fúródott, melyek összeroncsolták a tüdejét. Nem rablási szándék állhatott a gyilkosság mögött, hiszen értékeit nem vitték el, a házat nem forgatták fel. Gondol Gábor halála így ugyanolyan különös, mint amilyen az élete volt.⁵³ Temetésére december 28-án délután 3 órakor került sor Iváncsán.⁵⁴ A csendőrség és a járásbírósg sokáig nyomozott az ügyben, még Béllejt, valamint egy feltételezett társát is letartóztatták, de végül szabadon engedték őket, mert világossá vált, hogy az intézőnek nem volt oka az idős urat megölni. Egyesek Gondol egykori magas pozíciójából fakadóan bosszú-gyilkosságra gyanakodtak. Akárhogy is, máig sem tudjuk, hogy ki és miért ölte meg ily’ kegyetlen módon az idős embert.⁵⁵

A Dunántúli Protestáns Lap 1905. január 1-jei lapszámában címlapon nekrológot közöltek róla, melyben így méltatták: „Az egyszerűséghez, mint életelvéhez, mindvégig hű maradt. Szép vagyont gyűjtött, de a vagyonszerzés nála nem életcél volt, hanem életberendezésének természetes folyománya, következménye.”⁵⁶ A lapszámban helyet kapó, ugyancsak ismeretlen szerző Gondol puritán életvezetését méltatta többek között ezekkel a szavakkal: „Azt akarom felmutatni: hogyan élt csendben, teljes odaadással hivatalának és élt önmagának, aki élhetett volna zaj, fény és élvezek

51 ANTAL GÉZA (1907): Emlékezés Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 10.

52 ANTAL GÉZA (1907): Emlékezés Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 9.

53 MAJER LILLA (2023): Gyilkosság karácsonykor. In: HelyiÉrték. Online elérhetősége: https://helyiertek.blog.hu/2023/12/11/gyilkosság_karacsonykor_980?utm_medium=lista&utm_campaign=bloghu_cimlap&utm_source=kult [2024.12.10.] Gondol Gábort este fél hét és hét óra között lőtték agyon. Fél hétkor köszönt el a református gyülekezet harangozójától, majd hazament. Hét órakor vitte neki a cselédlány a vacsorát, ekkor már halva találta őt a folyosón.

54 N.N. (1905): Vegyes közlemények (Gondol Gábor temetése). In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 1. szám, 13-14.

55 Majer Lilla cikkében bővebben olvashatunk a nyomozásról! Lásd: MAJER LILLA (2023): Gyilkosság karácsonykor. In: HelyiÉrték. Online elérhetősége: https://helyiertek.blog.hu/2023/12/11/gyilkosság_karacsonykor_980?utm_medium=lista&utm_campaign=bloghu_cimlap&utm_source=kult [2024.12.10.]

56 N.N. (1905): Gondol Gábor. In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 1. szám, 1-2.

között. *De hogyan élt önmagának? Úgy, [...] hogy mennél többet használjon a közjónak. [...] Gondol Gábor, mint említő, agg legény maradt haláláig. Ezt a magán való életet a klasszikus jellem tulajdonságai szerint fogta fel és töltötte is el. Magát folytonosan művelni s kötelességet hűen teljesíteni, takarékosan élni, ez volt életének alapelve. [...] az a takarékos ember, aki gyűjt, nem önmagának, mert Ő kevéssel is beéri; sem családjának, mert az nincs neki, hanem gyűjt egy másnak, egykori nevelő-oktató iskolájának részére.*⁵⁷

Gondol Gábor soha nem nősült meg, s gyermeke sem született. Végrendeletében iváncsai birtokát a Pápai Református Kollégiumra hagyta (unokaöccsének mindössze haszonélvezeti jogot biztosított)⁵⁸, ezzel a nagy múltú intézmény egyik legnagyobb adományozójává vált. Emlékére portréját a megfestették, s azt a díszteremben helyezték el. A Dunántúli Református Egyházkerület kemény talapzaton álló, piramis alakú, fekete svéd márvány síremléket készíttetett sírja fölé, melyet vaskerítéssel vettek körbe. A síremlékre a következő felirat került: „*Gondol Gábor 1824-1904. A pápai ev. ref. főiskola egykori tanára és nagy jótevője áldott emlékének a dunántúli ev. ref. egyházkerület.*”⁵⁹ A síremlék átadására 1905. augusztus 20-án került sor ünnepi istentiszteletet követően.⁶⁰ A díszes síremléket nagyjából ötven évvel később az iváncsai reformátusoknak pénzhány miatt el kellett adniuk, hogy annak árából ravatalozót építhessenek. Szerény síremléke azóta is ott áll az iváncsai temetőben.⁶¹ Emlékére 1907. szeptember 29-én Gondol Gábor emlékünnepet rendeztek, melyen Dr. Antal Géza olvasta fel emlékbeszédét, amely aztán a tanév végi értesítőben megjelent.⁶² Megemlékezésében így írta le Gondol Gábor jellemét: „*Ő, ki a növényvilágban legfőbb gyönyörűségét a vad csemeték nemesítésében találta, az ember legfőbb feladatának is az ember nemesítését, a szív, a jellem s az értelem képzését tekintette.*”⁶³

Születésének kétszázadik, halálának százhuszadik évfordulóján szeretettel emlékezik egykori diákjára, tanárára és nagy adományozójára a Pápai Református Kollégium.

A Szerző református lelkipásztor (Noszlop és vidéke), pápai teológiai tanár, levéltári munkatárs (DREL).

57 X (1905): Más idők, más emberek. In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 1. szám, 3-4.

58 N.N. (1905): Gondol Gábor. In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 1. szám, 1-2.

59 N.N. (1905): Vegyes közlemények (Gondol Gábor síremlékének leleplezése). In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf. 35. szám (1905.08.27.), 615-616.

60 N.N. (1905): Meghívó. In: Dunántúli Protestáns Lap, 16. évf.33. Szám (1905.08.13.), 583. „Az ünnepély sorrendje: 1. Templomi rendes istentisztelet az iváncsai ev. ref. templomban, aug. 20-án d. e. 10 és fél órakor, tartja Csizmadia Lajos, a pápai ev. ref. főiskola igazgató-tanára. 2. Istentisztelet után kivonulás a temetőbe, ott a síremlék felavatása beszéd és imával, végzi Antal Gábor dunántúli ev. ref. püspök. 3. A síremlék megkoszorúzása, végzi Faragó János, a pápai ev. ref. főgimnázium igazgatója. Az ünnepélyen a baracscai ev. ref. énekkar működik közre.”

61 MAJER LILLA (2023): Gyilkosság karácsonykor. In: HelyiÉrték. Online elérhetősége: https://helyiertek.blog.hu/2023/12/11/gyilkosság_karacsonykor_980?utm_medium=lista&utm_campaign=bloghu_cimlap&utm_source=kult [2024.12.10.]

62 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 3-13. Online elérhetősége: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Papa_26496_reformatus_kollegium_26542_1907/?pg=6&layout=s [2024.12.08.]

63 ANTAL GÉZA (1907): Emlékbeszéd Gondol Gábor felett. In: ÉRTESÍTŐ 1907-1908, 12.

SZERKESZTŐSÉGI KÖZLÉSEK

Felhasznált képek forrása: Szabó Lajos családja, Szalai Sándor családja; Právetz Anikó (Élő Ige Éve logó); ÉRTESÍTŐ 1904-1905 (Gondol Gábor kép).

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

1. Kérjük, hogy lapunkba szánt írásait az alábbi irányadó formai követelményeknek megfelelően küldjék el *Szerkesztőségünknek*: a szöveget balra zártan (vagy sorkizártan), Times New Roman betűtípusban, 12 pontos betűmérettel, egyes sorközzel, valamint 2,5 cm-es margóval készítsék el.

2. Kérjük, hogy tudományos igényű cikk esetén a lábjegyzetek folyamatos számozással következzenek egymás után.

3. Példák a lábjegyzetelésre:

Egy szerző esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Több szerző esetén: Főszerkesztő neve (ÉVSZÁM, SZERK): Cím. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Tanulmány esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Tanulmány címe. In: SZERKESZTŐ (ÉVSZÁM, SZERK): Kötet címe. Kiadó, Kiadás helye, oldalszám.

Folyóiratcikk esetén: SZERZŐ (ÉVSZÁM): Cikk címe. In: FOLYÓIRAT CÍME, évfolyama, lapszáma, oldalszám (-tól-ig).

4. Tudományos igényű cikk küldése esetén kérjük, ne készítsenek teljes bibliográfiát, hanem a fentebb látható módon lábjegyzetelésben jelezzék a hivatkozott mű adatait.

5. Kérjük, hogy amennyiben a részünkre megküldött írást a későbbiekben máshol megjelentetik, a megjelentetésnél mindenképpen jelezzék, hogy az adott írás már megjelent egyszer a Pápai Kollégiumi Lapok hasábjain.

6. Hasonlóképpen, ha olyan írást küldenek részünkre, mely már egyszer megjelent egy másik lapban, legyenek kedvesek ezt megírni *Szerkesztőségünknek*, hogy a megjelentetés alkalmával ezt jelezhessük.

7. Szerzőink számára tiszteletpéldányt biztosítunk.

8. A szerzők maguk vállalnak felelősséget írásuk tartalmáért.

KÖVETKEZŐ LAPZÁRTA: 2025. MÁRCIUS 31.

A Pápai Kollégiumi Lapok a Pápai Református Teológiai Akadémia diákújsága. Nyomatott a Teológiai Akadémián. Írásait, észrevételeiket a Szerkesztők az alábbi elérhetőségre várják: pklujsag@gmail.com.

